مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۴ . بهار ۱۴۰۳
Urban managment
No.74 Spring 2024
۱۲۵-۱۴۶
تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۱۱/۱۹ تاریخ پذیرش نهایی : ۱۴۰۳/۰۲/۲۸

سنجش حس مکان و شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر آن در توسعه سواحل شهری (مورد پژوهی: ساحل بوشهر)

رضا قشقایی*: گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گچساران، گچساران، ایران.
خسرو موحد: گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شیراز، شیراز، ایران.
حامد مضطرزاده: گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شیراز، شیراز، ایران.

چکیده

حس مکان و حس تعلق به مکان ازجمله مفاهیمی هستند که در ارتقا کیفیت زیست شهروندان تأثیرگذار بوده و رشد روحی و معنوی آن‌ها را فراهم می‌کند. از سویی دیگر، در شهرهای ساحلی، سواحل شهرها از عناصر واجد ارزش و از بسترهای شکل‌دهی به حس تعلق به مکان بوده‌اند. بر این اساس بررسی ارتباط و سنجش حس مکان و عوامل مؤثر آن بر توسعه سواحل شهرها، هدف و ضرورت پژوهش حاضر بوده است. روش تحقیق در مرحله ادبیات نظری، روش «توصیفی- تحلیلی» و روش «فراتحلیل» بوده که از ابزار گردآوری داده مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی نیز بهره برده است. همچنین از روش «پیمایشی» و «تکنیک پرسشنامه» در سطح آمار استنباطی و آزمون کووارایانس و اسمیرنوف برای اعتبار و روایی تحقق استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که توجه به حس مکان به عنوان یک ساختار چندبعدی که بیانگر اعتقادات، احساسات و تعهدات رفتاری در محیط خاص و به ترتیب بعدشناختی، بعدعاطفی و بعدرفتاری می‌باشد در نظر گرفته شده است؛ لذا حس تعلق به مکان استفاده‌کنندگان در بعدشناختی (هویتی) و عاطفی (دلبستگی) در سطح بالایی قرار دارد. بعدرفتاری (وابستگی) نسبت به بعدشناختی و عاطفی در سطح پایین‌تر قرار دارد و نشان می‌دهد ساحل در برآورده کردن نیازهای آن‌ها موفق عمل نکرده که عدم تجهیز خط ساحلی برای شکل‌گیری فعالیت‌های تفریحی و مرتبط با آب، عدم وجود بسترهای مناسب جهت استقرار خانواده، تداخل حرکت سواره و پیاده، تهدیدات ناشی از فرسودگی و تخریب بافت تاریخی بوشهر در این امر مؤثر می‌باشند.

واژگان کلیدی: سواحل شهری، توسعه سواحل، مکان، حس مکان، بوشهر.

Assessing the sense of place and identifying the components affecting it in the development of urban beaches; Case study: Bushehr beach

Abstract

Sense of place and sense of belonging to the place are among the concepts that are effective in improving the quality of life of citizens and provide their spiritual growth. On the other hand, in coastal cities, the coasts of cities are elements of identity and value and are formed by the context of the sense of belonging to a place. The research method in the theoretical literature stage is 'descriptive-analytical' method and 'meta-analytic' method, which has also used data collection tools based on library and documentary studies. Also, 'survey' method and 'questionnaire technique' at the level of descriptive and inferential statistics and covariance and Smirnov tests have been used for validity and validity of the realization. Findings show that according to the theoretical foundations of the sense of place as a multidimensional structure that expresses beliefs, feelings and behavioral commitments in a particular environment, which are the cognitive dimension, emotional dimension and behavioral dimension, respectively. Has been; Therefore, the sense of belonging to the place of beach users in the cognitive (identity) and emotional (attachment) Behavioral dimension (dependence) .dimension is at a high level is lower than cognitive and emotional dimension and shows that the beach has not been successful in meeting their needs that the lack of a beach line for the formation of recreational and water-related activities, interference of cavalry and pedestrians, threats of burnout and destruction of the historical fabric of Bushehr are .effective in this regard

Keywords: Socialurban beaches, coastal development, place, sense of place, Bushehr.

* نویسنده مسؤول reza_ghashghaei@yahoo.com

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

مقدمه و بیان مسئله

هر منطقه دارای ویژگی‌های اقلیمی، تاریخی و فرهنگی منحصربه‌فردی است که در حقیقت شناسنامه معتبری از آن سرزمین بشمار می‌رود (رنجبران دیگران، ۱۳۹۹: ۶۲۴) و لذا شهر مکانی شامل علائم و نشانه‌های گوناگون است که هریک مفهومی را در ذهن مخاطب متبادر می‌سازد (سیدبرنجی و دیگران، ۱۳۹۹: ۲) و ایجادکننده حس مکانی خاص خواهند شد. از سویی دیگر، رشد فزاینده جمعیت شهری و اسکان نزدیک به ۳,۹ میلیارد نفر معادل ۵۴ درصد از جمعیت جهان در شهرها و تداوم این روند، آینده کره زمین را هرچه بیشتر با چشم‌اندازهای شهری مواجه می‌کند. این فضاهای برگزیده سال ۲۰۲۵ میلادی افزون بر ۵ میلیارد نفر جمعیت خواهند داشت که بیش از ۷۰ درصد جمعیت جهان را در برمی‌گیرد (The United Nations, 2014: 1). این امر نشانگر رشد شتابان شهرنشینی به ویژه در کشورهای درحال‌توسعه است (Zhao,2010: 237). مشکلات روزافزون مناطق ساحلی جهان از نیمه دوم قرن گذشته موجبات نگرانی کشورها و جوامع جهانی را فراهم آورده است. مهاجرت روزافزون مردم به مناطق ساحلی موجب کاهش تنوع، اتلاف منابع طبیعی و آلودگی در این مناطق شده است؛ چنانچه در پایان سال ۲۰۰۰ حدود دوسوم جمعیت جهان یعنی ۳/۷ میلیارد نفر در حاشیه ۶۰ کیلومتری سواحل زندگی می‌کردند. از سویی دیگر، در نظر گرفتن پتانسیل‌های اقتصادی و تجاری خلیج‌فارس و اهمیت استراتژیک آن به بررسی راهبردهای گردشگری و خط ساحلی آن می‌پردازد (امیدی و دیگران، ۱۴۰۰: ۵۲). ایران را می‌توان یک کشور نسبتاً ساحلی نامید؛ زیرا بیش از ۳۰ درصد کل مرزهای کشور را مرزهای ساحلی تشکیل می‌دهد که ۶۵۷ کیلومتر آن در شمال و ۲۰۴۳ کیلومتر آن در جنوب کشور واقع شده است؛ لذا ماهیت مشکلات مناطق ساحلی کشور در شمال و جنوب به علت تفاوت‌های بارز اقلیمی، اجتماعی، فرهنگی باهم متفاوت است (Azimi, 2005: 46). سواحل از حوزه‌های هویت‌مند شهرهای ساحلی هستند. این عرصه حدفاصل بستر طبیعی و محیط مصنوع درون شهر می‌باشد، ضمن آنکه حوزه‌های برخوردار از هویت ویژه تأثیرات غالب بر تصویر ذهنی شهروندان از شهر دارند و مستقیماً بر احساس شهروندان در خصوص مطلوبیت یا عدم مطلوبیت مکان و از همه مهم‌تر ایجاد حس تعلق‌خاطر تأثیرگذارند (Pakzad, 2006: 85). از سوی دیگر، معماری امروز با توجه به تحولات و تغییرات قرن حاضر، ریشه درگذشته خود ندارد. در تعامل با فرهنگ بومی نبوده و دچار فاصله زیادی با آن گشته است؛ لذا از هیجانات تعلق‌زای ساکنین به فضاها کاسته شده و حس تعلق به عنوان عاملی برای تبدیل فضاها به مکان‌هایی با خصوصیات حسی و رفتاری ویژه برای افراد کمرنگ گردیده است (Ali Mohammadi, 2018: 86). قرارگاه‌های امروزی به‌جای آنکه مکانی شهری باشد، به‌صورت خانه گسترده شده‌ای شرح و بسط یافت (Schultz, 2010: 121) که ناشی از عدم التفات به حس تعلق به مکان بوده است. از نظر نوربرگ شولتز حس مکان در مکان‌هایی یافت می‌شود که دارای شخصیت مشخص و متمایز هستند و شخصیت محیطی از چیزهای ملموس ساخته شده که دارای مصالح، شکل، بافت و رنگ است (Kashi, 2013: 36)؛ بنابراین حس مکان، سطوح مختلفی دارد که یکی از معروف‌ترین نظریات در این باب، نظریات شامای (۱۹۹۱) است. وی برای حس مکان هفت سطح تعیین می‌کند که از بی‌تفاوتی تا حس فداکاری نسبت به مکان را به ترتیب زیر شامل می‌شود: بی‌مکانی، آگاهی از مکان، تعلق به مکان، دلبستگی به مکان، وابستگی به مکان، مداخله در مکان و فداکاری برای مکان (Shamai, 1991). حس مکان یعنی تجربه و درک خاص از یک قرارگاه ویژه که جهت‌گیری شخص را نسبت به یک مکان با احساسی از تفاوت، جهت‌یابی و درک فضایی مشخص می‌کند (Neginataji, 2010: 87). یکی از معانی مهم در ارتقای کیفیت محیط‌های شهری و انسانی، «حس تعلق به مکان» است. حس مکان که عامل مهمی در شکل‌گیری پایه‌های ارتباطی استفاده‌کنندگان و محیط است، درنهایت منجر به ایجاد محیط‌های با کیفیت نیز خواهد شد (Negi-nataji, 2010: 38). «حس مکان» عاملی است که موجب تبدیل فضا به مکانی با خصوصیات حسی و رفتاری ویژه برای افراد خاص می‌شود (Falahat, 2006: 93). «فریتز استیل»، روانشناس روح مکان را ترکیب ویژگی‌هایی که به یک موقعیت مکانی، شخصیت خاص می‌دهد، می‌داند (Steele,1981). «جان جکسن»، معمار منظر نیز حس مکان را حسی است که فرد درنتیجه یک اتفاق یا سنت در درون خود می‌سازد و با حس بازیابی و خواندن دوباره وقایع، نگهداری می‌شود، ترسیم می‌کند (Jackson, 1994). حس مکان دارای سطوح مختلفی است. «هیومن» پنج گونه حس مکان را معرفی کرده است (Hummon, 1992) که عبارت از ریشه‌داری عقیدتی، ریشه‌داری ناخودآگاه مکان نسبی، بیگانگی با مکان و بی‌مکانی است. رلف برای هر مکان شاخصه و خصیصه منحصری قائل است و آن را به سبب سه نشانه هویت مکانی می‌داند که معرف حس مکان نیز هستند گر چه برای او حس مکان چیزی فراتر از این سه است اما این سه را در ایجاد این حس در مردم تأثیرگذار می‌داند: ۱- ساختار فیزیکی، ۲- فعالیت، ۳- معنا (Carmona, 2007: 99). «شامای» نیز معتقد است سطح حس فرد از مکان روی مشارکت وی در فعالیت‌های مرتبط با مکان مؤثر است (Shamai, 1991). در این تحقیق در نظر است اصول و معیارهای طراحی منظر، مؤثر بر حس تعلق

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۴ . بهار ۱۴۰۳
Urban managment
No.74 Spring 2024

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

به مکان در سواحل شهری به‌طور عام و در ساحل نمونه موردبررسی (بوشهر) به‌طور خاص موردبررسی قرار گیرد؛ بنابراین انگاره‌ها و مؤلفه‌های مؤثر شکل‌دهنده حس مکان (کالبدی، کارکرد (فعالیت) و ادراکی) و حس تعلق به مکان بر اساس نگاه به بستر طراحی به عنوان متغیرهای وابسته در نظر گرفته می‌شود و چهارچوب و اصول منظر شهری به عنوان متغیر مستقل موردبررسی قرار می‌گیرد؛ لذا کشف ارتباط بین متغیرها، راه تدوین فرضیه و آزمون آن و خلق نظریه را فراهم می‌کند و نهایتاً یک نظام پیشنهادی متشکل از مجموعه راهبردها، راهکارها و اقدامات برای ساماندهی و ارتقاء کیفیت سواحل ارائه دهد. ازآنجا که تحقیق بنا به ماهیت «کاربردی» است، در مرحله ادبیات نظری از روش فراتحلیل در مرحله جمع‌بندی پیشینه نظری و روش «توصیفی-تحلیلی» در بررسی ادبیات تحقیق بهره برده است. همچنین در راستای سنجش عوامل حس مکان بر توسعه سواحل شهری در بوشهر نیز از روش پیمایشی استفاده شده است. لذا در این تحقیق ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه می‌باشد. بدین منظور پس از انجام مطالعات نظری و تدوین ادبیات و پیشینه تحقیق از طریق انجام مطالعات کتابخانه‌ای و جستجو در پایگاه‌های داده‌های منتشره و مرور مستندات موجود مرتبط با موضوع موردتحقیق، پرسشنامه‌ای با سؤالات پنج گزینه‌ای (طیف لیکرت) توسط محقق طراحی گردید. به منظور سنجش پایایی سؤالات پرسشنامه از نرم‌افزار $Spss_{25}$ و تکنیک ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است.

جدول ۱: مقدار آلفای کرونباخ شاخص‌های تحقیق؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

مؤلفه	تعداد گویه	مقدار آلفای کرونباخ
عوامل محیطی	۶	۰/۷۸۰
موقعیت مکان	۶	۰/۸۱۲
تنوع فضایی	۱۰	۰/۹۱۴
مقیاس انسانی	۳	۰/۷۳۲
ایمنی	۵	۰/۸۲۵
زیبایی بصری	۸	۰/۷۱۵
نفوذپذیری	۳	۰/۷۲۸
حس تعلق به مکان	۱۴	۰/۸۹۳
کل پرسشنامه	۵۴	۰/۷۹۹

در این تحقیق نیز، داده‌های جمع‌آوری شده در دو قسمت آمار توصیفی و آمار استنباطی با استفاده از نرم‌افزار $Spss_{25}$ تجزیه‌وتحلیل شده است به‌طوری که: ۱. ابتدا با استفاده از نرم‌افزار $Spss_{25}$ در سطح آمار توصیفی، ویژگی‌های دموگرافیک و اجتماعی - اقتصادی نمونه تحقیق، توصیف و سپس فراوانی، درصد، هرکدام از آن‌ها محاسبه و نتایج تحلیل شده است. ۲. در مرحله بعد از این نرم‌افزار برای ارتباط میان عناصر منظر شهری و میزان حس تعلق به مکان در سواحل شهری و محدوده مورد مطالعه (ساحل بوشهر) استفاده شده است؛ و ۳؛ و درنهایت اقدام به اولویت‌بندی انگاره‌های منظر شهری مؤثر بر حس تعلق به مکان در سواحل شهری و نمونه مورد مطالعه شده است.

ادبیات تحقیق

پژوهش‌های انجام شده درخصوص موضوع حس مکان را می‌توان در سه دسته کلی تقسیم‌بندی کرد:

۱. دسته نخست، منابع و پژوهش‌هایی که به تعریف و چیستی حس مکان و بررسی عوامل مؤثر بر آن پرداخته‌اند. در این راستا می‌توان به مطالعات فلاحت (۱۳۸۵) با عنوان «مفهوم حس مکان و عوامل شکل‌دهنده آن» و مطالعات فروزنده و مطلبی (۱۳۸۹) با عنوان «مفهوم حس تعلق و عوامل تشکیل‌دهنده آن» که به بررسی مفهوم حس مکان و حس تعلق به مکان، سطوح مختلف آن و عوامل تشکیل‌دهنده آن از دیدگاه پدیدارشناسی و روانشناسی محیط پرداخته است.

۲. دسته دوم، پژوهش‌هایی هستند که در آن به چگونگی رابطه میان حس مکان و موضوعات و مفاهیم دیگر و دستیابی به راهکارهای ارتقای آن‌ها پرداخته شده است. شاهرودی کلور و همکاران (۱۳۹۸) و علی‌اکبر حیدری و همکاران (۱۳۹۳) به این موضوع پرداخته‌اند و در پژوهش مشابه دیگری نشان داده شده است که حس تعلق کالبدی مکان در خانه‌های سنتی در مقایسه با مجتمع‌های جدید بیشتر است. در این پژوهش، حس مکان علاوه بر ابعاد هویت، تعلق و وابستگی، دارای ابعاد دیگری چون رضایتمندی، زیبایی‌شناسی و ابعاد اجتماعی در نظر گرفته شده است.

۳. دسته سوم نیز پژوهش‌هایی هستند که به مقایسه حس مکان میان دو یا چند گروه از افراد و یا مکان‌ها پرداخته‌اند. نتایج حاکی از آن است که میان دو گروه مذکور، تفاوت معناداری در شش بعد از هفت بعد حس مکان وجود دارد.

پژوهش حاضر برخلاف سایر تحقیقات ترکیبی از تحقیقات دسته اول و دوم منتهی با محوریت توسعه سواحل شهرها می‌باشد که همین موضوع جنبه نوآوری تحقیق را تشکیل می‌دهد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

سواحل شهری

سواحل ایران توانایی بالقوه برای پاسخگویی به نیازهای بیولوژیک انسان دارند (زین‌افزا و ستوده، ۱۳۹۷: ۳۳۷). در این میان، عنصر طبیعی آب به شاخصی تبدیل شده که در تصویر ذهنی شهروندان یا مسافرین از آن شهر نقش کلیدی دارد. اکثر افراد در درون چنین شهرهایی موقعیت خود را نسبت به آب در مقام مهم‌ترین نشانه شهری می‌سنجند. سواحل از حوزه‌های هویت‌مند شهرهای ساحلی هستند. این عرصه حدفاصل بستر طبیعی و محیط مصنوع درون شهر می‌باشد، ضمن آنکه از مختصات نسبی هر دو محیط (بیرون و درون) بهره‌مند است، از شخصیت و هویت مستقلی نیز برخوردار است (Pakzad, 2006: 156).

توسعه سواحل شهری

مناطق ساحلی در سراسر جهان ارائه‌دهنده شرایطی ایده‌آل برای اسکان، کشاورزی، صنعت، حمل‌ونقل و ارتباطات بوده و از پویاترین منابع اکولوژیکی و بستر عظیم فعالیت‌های اقتصادی- اجتماعی می‌باشند (Yeganeh Mahallati, 2010: 56). مطابق آمارهای موجود حدود ۳ میلیارد نفر، کمتر از نیمی از جمعیت جهان در فاصله ۲۰۰ کیلومتری از خط ساحلی زندگی کرده که مطابق پیش‌بینی‌ها این تا سال ۲۰۲۵ این رقم با رشد دو برابری مواجه خواهد شد (Hinrichsen, 2003: 26-27). در عین حال، متوسط تراکم جمعیتی در مناطق ساحلی حدود ۸۰ نفر در هر کیلومترمربع می‌باشد که قریب به دو برابر مقدار متوسط جهانی است (Brown et al, 2013: 118) این روند رو به رشد افزایش جمعیت، رشد فزاینده شهری شدن و شهرنشینی را در این مناطق به دنبال داشته است. بسیاری از مناطق دریایی به سرعت تبدیل به نواحی شهری شده‌اند، به‌گونه‌ای که ۱۰,۲ زمین‌های شهری دنیا و شهرهای بزرگ را در خود جای داده‌اند. ۱۴ شهر از ۱۷ شهر بزرگ دنیا در مناطق ساحلی قرار دارند که ۱۱ تای آن‌ها شامل شانگهای، بانکوک و جاکارتا در آسیا قرار دارند. مضافاً آنکه ۴۰ درصد شهرهای جهان با جمعیت ۱ تا ۱۰ میلیون نفر در نواحی ساحلی قرار دارند (Vernberg and Vernberg, 2001: 61). عناصر هویتی باید آن‌چنان وضوح داشته باشند که موجب و آرامش و اعتمادبه‌نفس در انسان شوند (گودرزی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۱۷). در دهه ۶۰-۷۰ میلادی حکومت‌ها تلاش برای بازخوانی تصویر اجتماعی با تبدیل سواحل به مناطقی با وجود و ماهیت خود کردند. از فاکتورهای مؤثر در احیا سواحل و حرکت به سمت تغییرات می‌توان به عوامل ذیل اشاره کرد: ۱. شروع جنبش محیط‌زیست در سال ۱۹۷۰؛ ۲. آگاهی از کاهش کیفیت آب، هوا و زمین و ۳. صنعت زدایی ساحل به همراه ملاحظات محیط‌زیستی که موجب بهبودهای چشمگیر در کیفیت آب شد. توسعه و احیاء مناطق آلوده، گرایشات جدیدی شد که شهرها برای مناطق آلوده انجام می‌دادند و بسیاری از این مناطق تبدیل به پارک‌های جذاب، مناطق مسکونی زیبا و مطبوع و مراکز تجاری دلخواه شدند. لینچ، اسپنس و پیرسون (۱۹۷۶) معتقدند کاربری زمین در سواحل شهری باید توسط درجه پیوستگی با آب دسته‌بندی شوند. در این زمینه وابستگی به آب نیز مهم است. «کومپلاینن و سایرینن» (۲۰۰۶) و «اردوغان» (۲۰۰۶) تأکید دارند که یک طبقه‌بندی سه‌گانه از وابستگی به آب امکان‌پذیر است: ۱. فعالیت‌های وابسته به آب: که به موقعیت سواحل شهری بستگی دارد؛ مانند میدان عبور قایق، پایانه‌های دریایی، تعمیر و ساخت کشتی و صید تجاری. ۲. فعالیت‌های مرتبط به آب: این نوع فعالیت‌ها به علت مزایا و شرایط سواحل شهری در کنار آن‌ها شکل می‌گیرند. به عنوان مثال زمینه تولید صنعتی، برخی امکانات ذخیره‌سازی و فضاهای عمومی، در این دسته قرار می‌گیرند؛ ۳. فعالیت‌های مستقل از آب: این گروه فعالیت‌ها به آب وابستگی و ارتباط ندارند. علاوه بر این «برتش» (۲۰۰۸) اصولی که باید در طول طرح‌های توسعه مناطق ساحلی شهری مورد ملاحظه قرار گیرد به این شرح می‌داند: الف) دسترسی؛ ب) یکپارچگی؛ ج) مزایای اشتراکی؛ د) مشارکت ذینفعان؛ ه) فاز ساخت‌وساز. «رابرتز» (۲۰۰۰) معتقد است که بازسازی شهری در صورت رعایت چهار اصل زیر به دست می‌آید: الف) تحولات اقتصادی؛ ب) اهمیت‌های اجتماعی و محیط اجتماعی؛ ج) متروکیت فیزیکی و نیازهای ملکی و زمینی جدید؛ د) کیفیت‌های محیطی و توسعه پایدار (Roberts, 2000: 24)

معیارهای مطلوبیت منظر ساحلی

«پاکزاد» سه هدف سرزندگی، انعطاف‌پذیری و ایمنی و «پورجعفر» چهار هدف کارایی، سرزندگی، هویت‌بخشی و پایداری را عنوان معیارهای طراحی منظر ساحلی عنوان کرده‌اند که در جداول ذیل راهبردها و سیاست‌های موردنظر مطرح گردیده است.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۴ . بهار ۱۴۰۳
Urban managment
No.74 Spring 2024

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

جدول ۲: اهداف، راهبردها و سیاست‌های ساحل دریا و دریاچه؛ مأخذ: Pakzad, 2006

هدف	راهبرد تحقق هدف		سیاست تحقق راهبرد
سرزندگی	وجود تنوع در فضاسازی	توجه به کیفیت‌های بصری ساحل برای ناظر	۱. توجه به ترکیب رنگی عناصر مصنوع مستقر در ساحل در زمینه طبیعی آن؛ ۲. استقرار عناصر مصنوع دید از ساحل به دریا و برعکس را مختل ننمایند؛ ۳. ایجاد منظرگاه‌هایی که بتوان دریا را نظاره کرد؛ ۴. تقویت نقاط ویژه و قابل رؤیت در دریا در شب و روز
		وجود زیر فضاهای متنوع در عین حفظ یکپارچگی	۱. استقرار مبلمان متناسب با رفتارهای مختلف در ساحل؛ ۲. استفاده از عواملی چون آرایش مبلمان اختلاف‌های ارتفاعی کم. اختلاف کف سازی برای تعریف حوزه‌های فضایی مختلف
	امکان استفاده برای افراد مختلف	حضور گروه‌های مختلف اجتماعی	۱. جلوگیری از به انحصار درآمدن فضا توسط گروه خاص؛ ۲. وجود محل‌هایی برای گردهمایی‌های خانوادگی یا دوستانه؛ ۳. وجود محل‌هایی برای خلوت و انزوای افراد
		بستر فضایی برای فعالیت اجتماعی	۱. وجود بسترهایی برای بازی کودکان با نظارت بزرگسالان؛ ۲. وجود محل‌هایی برای شنا و فعالیت‌های آبی بانوان؛ ۳. وجود مبلمان مناسب برای استفاده سالخوردگان؛ ۴. وجود بسترهای لازم برای فعالیت و ورزش جوانان
ایمنی	ایمنی افراد در برابر دریا	تقلیل خطرات ناشی از هم‌جواری	۱. ایجاد فاصله مناسب بین فعالیت‌های که برای یکدیگر خطرزا هستند؛ ۲. کاهش فاصله میان فعالیت‌های کودکان و بزرگسالان جهت امکان نظارت
		امکان دسترسی امن به آب	۱. لایروبی سواحل در محل دسترسی شهروندان به آب؛ ۲. ایجاد راه‌های امن برای دسترسی به آب در محل‌هایی که دریا و ساحل اختلاف ارتفاع دارند؛ ۳. پیش‌بینی دسترسی امن آب به اسکله‌ها و موج‌شکن‌ها؛ ۴. ایجاد خلیج‌های برای فعالیت‌های آبی افراد
	ایمنی عناصر مصنوع در برابر طبیعت	ایمنی در برابر جزر و مد	۱. تعیین حریم جزر و مد؛ ۲. در نظر گرفتن شرایط مد کامل و ارتفاع موج در طراحی محل‌های دسترس به آب و سازه‌های دریایی
		ایمنی در برابر امواج	۱. احداث دیواره ساحلی یا موج گیر در محل‌هایی که موج ساحل را تخریب می‌کند؛ ۲. کاهش تدریجی سرعت موج توسط دیواره‌های ساحلی در محل‌های موردنیاز.
		ایمنی در برابر طوفان	۱. در نظر گرفتن حریم ساخت‌وساز پس از حریم جزر و مد؛ ۲. رعایت نکات فنی در طراحی سازه‌های دریایی
انعطاف‌پذیری	امکان انجام فعالیت‌های مختلف در فضا	امکان هم‌جواری فعالیت‌ها در آن واحد	۱. پرهیز از موانع بصری که فعالیت‌های دیگران را از نظر مخفی می‌کند؛ ۲. ایجاد بسترهای چند عملکردی و قابل تجهیز توسط استفاده‌کنندگان؛ ۳. کاهش فاصله میان فعالیت‌های افراد مختلف یک جمع نظیر کودکان، جوانان و بزرگسالان
		امکان انطباق فضا با شرایط متفاوت	۱. امکان تجهیز فضا برای مراسم خاص نظیر جشنواره‌ها و...؛ ۲. وجود روشنایی و فعالیت‌های کافی برای قابل‌استفاده کردن فضا در شب؛ ۳. داشتن پتانسیل خدمات‌رسانی به جمعیت‌های بانوان زیاد در فصول مختلف
	پرهیز از اختصاصی کردن فضاها	اجتناب از تفکیک کالبدی در ساحل	۱. جلوگیری از حصار کشی یا هرگونه جداسازی بخشی از ساحل توسط ارگان‌ها و محوطه‌ها؛ ۲. پرهیز از کشیدن گونی یا برزنت برای جداسازی محدوده‌های بانوان و آقایان؛ ۳. استفاده از فاصله‌گذاری برای جداسازی حریم آقایان و بانوان یا حریم برخی فعالیت‌های اختصاصی به جای عناصر کالبدی و ۴. پرهیز از اختلاف سطح‌های زیاد، مصنوع و مغایر با طبیعت ساحل
		تنوع فعالیتی و فضایی	۱. توجه هم ارز به فضاسازی محدوده‌های فاصله‌گذاری و جداسازی شده؛ ۲. توجه هم ارز به تسهیلات فعالیتی محدوده‌های فاصله‌گذاری و جداسازی شده
	امکان تبادل میان ساحل و دریا	وجود انگیزه برای تداخل فعالیت‌های ساحل و دریا	۱. تقویت بصری نقاط ویژه در دریا و تسهیل دسترسی از ساحل به آن‌ها؛ ۲. فضاسازی اسکله‌ها و موج‌شکن‌ها برای تفرج شهروندان، ۳. تشویق فعالیت‌های نظر شنا قایقرانی و...که بین ساحل و دریا ارتباط برقرار می‌کند.
		حفظ شرایط طبیعی ساحل در پیوند با دریا	۱. پرهیز از ساخت‌وساز در لبه بلافصل دریا؛ ۲. حفظ کاراکتر شنی یا صخره‌ای ساحل در مجاورت آب و ۳. پرهیز از موج گیرهای صلب با منظر در لبه آب

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

مکان

واژه مکان به نقطه‌ای خاص در سطح زمین اشاره دارد که محلی قابل شناسایی برای موقعیتی است که ارزش‌های انسانی در آن، بستر شکل‌گیری و رشد یافته است (Pourmandet al. 2010: 167). نادر اردلان و لاله بختیار در کتاب حس وحدت (2011: 87) آورده‌اند مفهوم مکان از ظرف (جسم) و مظروف (روح) تشکیل شده است. محیط علاوه بر عناصر فیزیکی و کالبدی دارای محتوی و رمزهایی است که مردم بر اساس پیش‌فرض‌ها و انگیزه‌های خود آن را بازخوانی، رمزگشایی و درک می‌کنند (Rapoport, 1990). رلف براین عقیده است که فهم مکان می‌تواند منجر به احیا و نگهداری مکان‌های موجود و خلق مکان‌های جدید گردد. بدون فهم جامعی از مکان که در برگیرنده مشخصات انسانی است، مشکل می‌توان علت ویژه بودن بعضی از مکان‌ها را توضیح داد (Seamon 1982).

جدول ۳: پیوند بین انسان و مکان در زمینههای ارتباط با مکان؛ مأخذ: Cross, 2011: 3

رابطه با مکان	نوع پیوند	فرآیند
بیوگرافی	تاریخی و خانوادگی	متولد شدن و زندگی کردن در یک مکان، مکان را به مشخصه‌ای از تاریخچه شخصی فرد تبدیل می‌کند، با مرور زمان گسترش می‌یابد.
روحی، روانی	هیجانی، ناملموس	حس تعلق، به جای این که ایجاد شود، به سادگی احساس می‌شود توصیف آن دشوار و اغلب غیرمنتظره است.
ایدئولوژیکی	اخلاقی و وجدانی	زندگی بر اساس رهنمودهای اخلاقی که می‌تواند مذهبی و غیرمذهبی باشد، در مورد مسئولیت انسان نسبت به مکان
روایی	افسانه‌ای	کسب اطلاعات در مورد یک مکان از طریق داستان‌ها، شامل اسطوره‌ها، شجره‌نامه‌های خانوادگی، شرح وقایع سیاسی و افسانه‌ای
انطباقی	شناختی (براساس انتخاب و مطلوبیت)	انتخاب یک مکان بر مبنای لیستی از ویژگی‌های مطلوب ترجیحات در مورد سبک زندگی، مقایسه مکان‌های واقعی با مکان ایده‌آل
وابسته	مادی	محدود شدن به واسطه وجود انتخاب و وابستگی به شخص دیگر یا فرصت اقتصادی

در فرهنگ لغت جغرافیایی آکسفورد، واژه مکان به معنای «یک نقطه خاص در سطح زمین، یک محل قابل تعریف و شناسایی برای موقعیتی که از ارزش‌های بشری اشباع شده، تعریف شده است» (Partovi, 2012: 36). «مکان خود به معنای جایی برای جاری شدن رویدادها و وقایع به منظور زندگی کردن است» (Habibi, 2008: 65)؛ و همچنان که ارتباط نزدیکی با هستی و حیات دارد، هستی‌بخش نیز می‌باشد. بنابراین «مکان صرفاً یکجا نیست، بلکه جایی خاص است. آنچه مکان را خاص می‌سازد، رویدادهایی است که در آن به وقوع می‌پیوندد و امتزاج آن با ارزش‌های بشری است» (Partovi, 2012: 54).

حس مکان

اصطلاح حس مکان نیز بدین معناست که مردم تجربیاتی ورای خصوصیات کالبدی مکان که از طریق حواس پنج‌گانه قابل حصول است، داشته باشند و نوعی حس تعلق به روح مکان پیدا کنند (Carmona, 2009: 32). چنانچه سرمست و متوسلی (2010: 135) مکان را عنصر اصلی هویت ساکنان آن می‌دانند انسان با شناخت مکان می‌تواند به شناخت خود نائل شود. حس مکان بیانگر این است که مردم هنگام حضور در فضا چیزی فراتر از خصوصیات کالبدی را درک می‌کنند و می‌توانند به «روح مکان»[1] دست یابند (Modiri, 2008: 76). «برای رلف مکان‌ها مراکز معنایی از محیط‌اند که از تجربیات شخصی شکل می‌گیرند. با ادغام فضا و معنا، افراد مستقلاً و یا همراه گروه یا اجتماعات، فضا را به مکان تبدیل می‌کنند» (Carmona et al. 2009: 32). واژه حس

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۴ . بهار ۱۴۰۳
Urban managment
No.74 Spring 2024

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

در اصطلاح حس مکان بیشتر به مفهوم عاطفه، محبت، قضاوت و تجربه کلی مکان یا توانایی آن در ایجاد حس خاص یا تعلق در افراد است. لینچ معنای مکان را معادل مفهوم هویت تعریف می‌کند و معتقد است که هویت یعنی حدی که شخص می‌تواند یک مکان را به عنوان مکانی متمایز از سایر مکان‌ها شناخته و یا بازشناسی نماید، به‌طوری که شخصیتی مشخص، بی‌نظیر و حداقل مخصوص به خود را دارا باشد (Lynch, 1984). حس مکان به معنای ادراک ذهنی مردم از محیط و احساسات کم‌وبیش آگاهانه از محیط خود است که شخص را در ارتباطی درونی با محیط قرار می‌دهد، به‌طوری که فهم و احساس فرد با زمینه معنایی محیط پیوند خورده و یکپارچه می‌شود (Piriaei et al. 2018: 111).

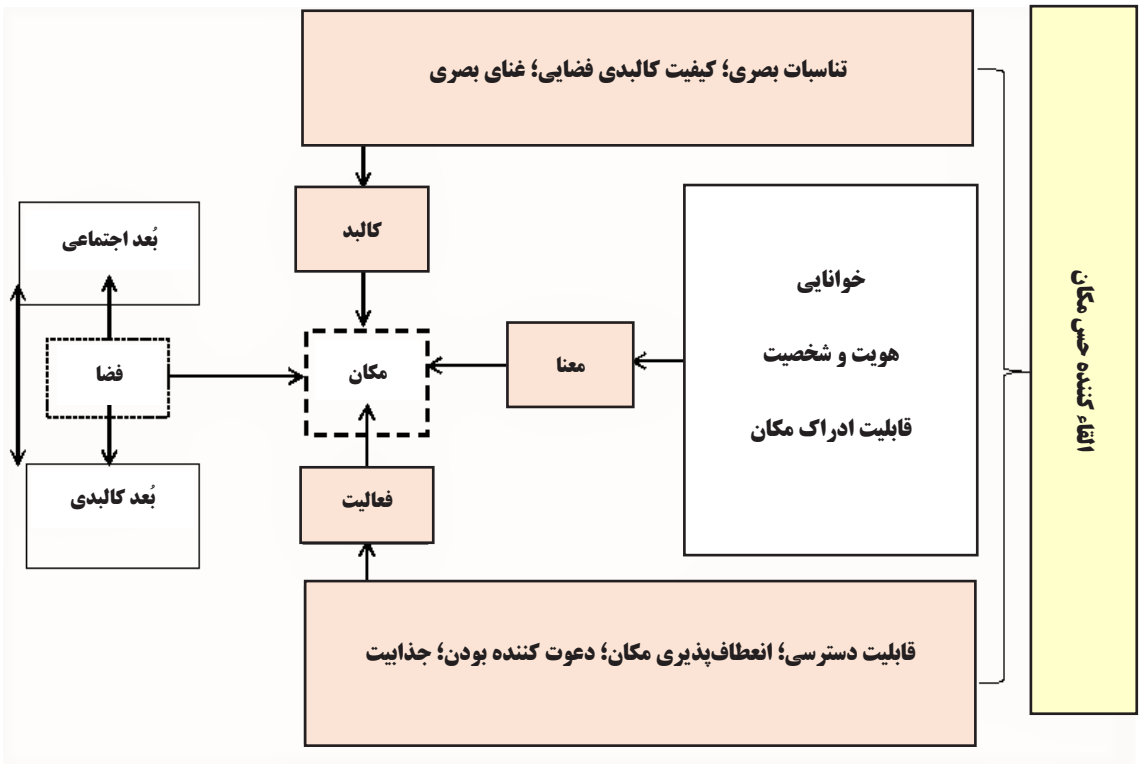

نمودار ۱: نمودار رابطه میان فضا و مکان و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده مکان؛ مأخذ: ترسیم نگارنده.

حس مکان، عاملی است که موجب تبدیل یک فضا به مکانی با خصوصیات حسی و رفتاری ویژه برای افراد می‌گردد (Sarmast, 2010: 33). به اعتقاد «توآن» حس مکان به نوعی فاصله بین شخص و مکان اشاره دارد، چنانچه به شخص امکان می‌دهد به ارزش مکان پی ببرد و اصالت آن را درک کند (Tuan, 2005: 34). رلف مکان را تلفیق فضا با خاطره و رویدادها می‌داند و حس مکان را چیزی فراتر از آن و در پیوستگی با زمان گذشته می‌داند (salvesen,2002:54). بنا به گفته پژوهشگران مشخصه‌های کالبدی، فعالیتی و معنایی مکان قادرند بر شکل‌گیری این تعامل در مفهوم روانی تأثیرگذار باشند (Daneshpour, 2012: 65).

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

جدول ۴: تبیین دیدگاه‌های نظریه‌پردازان مطرح از موضوع حس مکان؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

صاحب‌نظران	دیدگاه‌های مطرح در تعریف حس مکان	عوامل مؤثر معرفی‌شده			عینی	ذهنی	رفتاری
		عوامل فیزیکی	عوامل غیرفیزیکی	عوامل رفتاری			
Canter (1977)	حس مکان دربرگیرنده چهار مؤلفه‌ی: فضا، فعالیت و عملکرد، تصویر ذهنی- معنا، کالبد- ریخت.	فضا، کالبد- ریخت	تصویر ذهنی- معنا	فعالیت و عملکرد	*	*	*
استیل (۱۹۸۱)	حس مکان از عواملی همچون عوامل کالبدی و عواملی شناختی-ادراکی تشکیل‌شده است.	کالبد	ادراک و شناخت	-	*	*	
پانتر (۱۹۹۱)	حس مکان متشکل از ساختار فیزیکی (نفوذپذیری، چشم‌انداز، مبلمان)، فعالیتی (الگوهای رفتاری، محیط مصنوع و خوانایی)، معنایی (مناسبات فرهنگی، عملکردهای ادراکی و ارزیابی کیفی) می‌باشد.	ساختار فیزیکی	معنا	فعالیت	*	*	*
Shamai (1991)	حس مکان برگرفته از تجربه افراد، نگرش‌ها، رفتار افراد و مشارکت. حس مکان مخلوطی از احساسات خودآگاه و ناخودآگاه و دریافت‌ها (ادراک) است.	-	احساسات، ادراکات	رفتار افراد		*	*
Hummon (1992)	حس مکان ریشه‌داری عواملی همچون عقیدتی، ریشه‌داری ناخودآگاه، مکان نسبی، بیگانگی با مکان و بی‌مکانی می‌باشد	مکان نسبی	عقیده و عوامل ناخودآگاه	-	*	*	
Altman& Low (1992)	حس مکان برخاسته از فعالیت‌ها و تعامل‌های بین انسان- مکان و انسان- انسان در یک مکان خاص است.	-	-	تعاملات و فعالیت‌ها			*
جکسون (۱۹۹۴)	حس مکان، حسی است که فرد درنتیجه یک اتفاق در درون خود می‌سازد و با حس بازخوانی دوباره وقایع، نگهداری می‌شود.	-	احساس درونی	-		*	
یان زو (۱۹۹۵)	حس مکان برگرفته از ساختارهای معنایی، نگرش‌ها، جهان‌بینی‌ها، ویژگی‌های فردی و پیوندهای افراد با مکان. ساختارهای معنایی فضا و محیط ساخته‌شده برای ایجاد مجموعه‌هایی از کیفیات خاص و به وجود آمدن حس مکان نقش دارند.	محیط ساخته‌شده	معنا و نگرش	-	*	*	
مونتگومری (۱۹۹۸)	حس مکان حاصل سرزندگی و تنوع فعالیت‌ها می‌باشد.	تنوع فعالیت	سرزندگی	-		*	*
عارفی (۱۹۹۹)	حس مکان وابستگی‌های مردم با مکان‌هایشان و یا آنچه برخی آن را ساختار احساس نامیده‌اند را در برمی‌گیرد.	-	احساس وابستگی	-		*	
گوستافون (۲۰۰۱)	حس مکان از سه عامل فرد، محیط و دیگران تشکیل می‌شود.	محیط مصنوع	-	ارتباط دیگران	*		*
Tuan (2001)	حس مکان «مکان دوستی» مطرح می‌کند و آن را پیوندی بر محبت و تأثیرگذار میان مردم و مکان‌ها یا قرارگاه‌ها می‌داند. حس مکان مستلزم حضور فرد در فضا می‌باشد.	فضا	-	قرارگاه‌های رفتاری	*		*
Cross (2001)	حس مکان ترکیبی از رابطه با مکان و حس حضور در اجتماع تعریف می‌کند. او رابطه با مکان را به‌صورت زندگینامه‌ای، معنوی، عقیدتی، روایتی، مادی و وابستگی دسته‌بندی می‌کند	-	عوامل معنوی، عقیدتی	حضور پذیری		*	*
سالواسن (۲۰۰۲)	حس مکان موقعیت، منظر، درهم تنیدگی فردی، شخصیت کالبدی، مالکیت، اصالت، ساکنین، وسایل رفاهی، طبیعت و فضاهای خصوصی و جمعی را شامل می‌شود.	کالبد	اصالت، هویت	فضاهای جمعی	*	*	*

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۴ . بهار ۱۴۰۳
Urban managment
No.74 Spring 2024

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

صاحب‌نظران	دیدگاه‌های مطرح در تعریف حس مکان	عوامل مؤثر معرفی‌شده			عینی	ذهنی	رفتاری
		عوامل فیزیکی	عوامل غیرفیزیکی	عوامل رفتاری			
فلاحت (۲۰۰۶)	حس مکان، پیوند میان فرد با مکان منجر می‌شود که انسان خود را جزئی از مکان می‌داند.	-	-	تعاملات میان افراد			*
بهزادفر (۲۰۰۸)	حس مکان برگرفته از سه عامل کالبدی، غیر کالبدی و فعالیت‌های انسانی می‌باشد.	کالبد	غیر کالبد	فعالیت انسانی	*	*	*
فلاحت (۲۰۱۶)	مفهوم حس مکان به وسیله آشکار کردن معانی فضاهای میراثی بر حفاظت معماری اثر می‌گذارد و حس مکان کمرنگ شده یا از بین رفته این فضاها را از طریق اقدامات کالبدی – عملکردی مناسب خوانا‌سازی می‌کند.	کالبد	معنا (خوانایی، حس تعلق)	عملکرد	*	*	*

رویکردهای نظری به حس مکان

اهم رویکردهای مطرح شده در مقوله‌ی حس مکان عبارتند از پدیدارشناسانه، انتقادی و اثباتی. محیط کالبدی و تأثیرات آن بر زندگی روزمره‌ی مردم از مسائلی است که در دهه‌های اخیر از طرف متخصصین بسیاری ازجمله «دیوید کانتر»[۲]، «فریتز استیل»[۳] و «دیوید سالوسن»[۴] مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است (Forouzandeh, 2011: 81):

الف- رویکرد پدیدارشناسی؛ رلف در کتاب مکان و بی‌مکانی (۱۹۷۶) اذعان می‌دارد زمانی که ما فضا را می‌شناسیم و آن را احساس می‌کنیم، فضا واَجد مفهوم مکان است. برای وی مکان‌ها مراکز معانی هستند. «نوربرگ شولتز»[۱۱] مکان را کلیتی از عناصر است که در کنار هم کاراکتر و ماهیت محیط را شکل می‌دهند، تعریف می‌کند. ماهیتی که بر اساس نوعی آگاهی و ادراک قرار دارد و مکان‌ها را مراکزی پرمحتوا تعریف می‌کند.

ب- رویکرد انتقادی؛ این رویکرد با انتقاد به نگاه صرفاً پدیدارشناسی و ثابت به حس مکان، بر تأثیر عوامل پویای نظیر اقتصاد، فرهنگ، تعاملات اجتماعی و رخدادهایی از این دست تأکید می‌نماید.

پ-رویکرد اثباتی؛ در رویکرد اثباتی تمرکز بر ماهیت تحلیلی- علمی و عینی روابط میان اشیاء و عناصر استوار است و کوشش می‌شود نظریه‌های تبیینی از دل‌گزاره‌های توصیفی استخراج گردد و مؤلفه‌های سازنده‌ی مکان و حس مکان شناسایی شود؛ لذا مفهوم مکان و حس آن از صورت تجربه‌ی شخصی و ذهنی خارج شده و قابلیت تعمیم‌پذیری می‌یابد

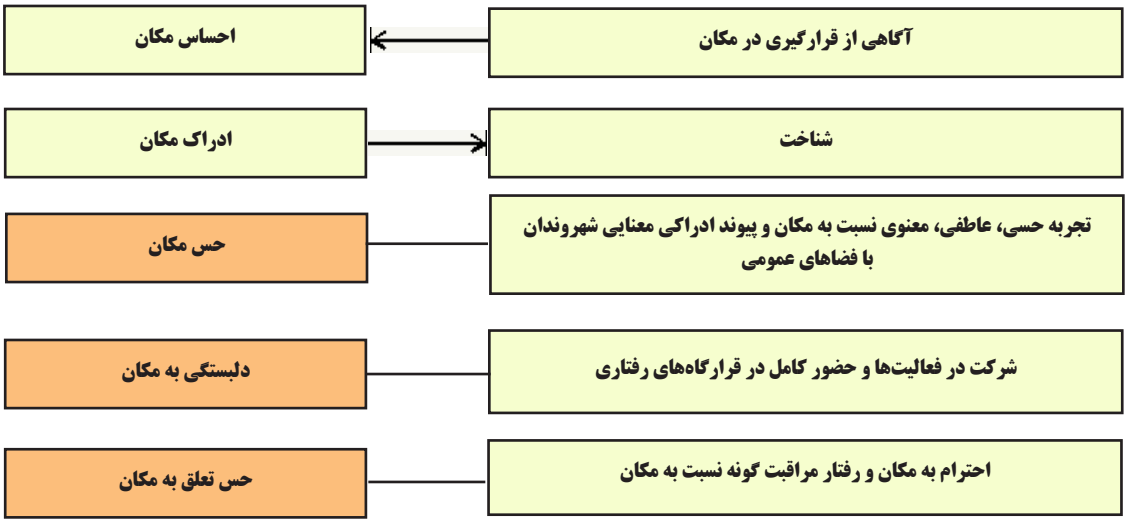

نمودار ۲: نمودار سطوح اصلی فرآیند حس تعلق به مکان؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

جدول ۵: چارچوب پیشنهادی مؤلفه‌های منظر مؤثر در حس مکان سواحل شهری؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

مؤلفه‌های منظر مؤثر در حس مکان سواحل شهری	عوامل محیطی	۱. پیوند مکان با طبیعت، آب، گیاه، آسمان و خورشید؛ ۲. آسایش اقلیمی ناشی از فاکتورهای اقلیمی و کیفیت‌های حرارتی شامل دما، رطوبت، باد، سایه و جز آن؛ ۳. غنای حسی، رایحه‌ها، صداها، بوها و جز آن و قابلیت‌های محیطی و شخصیت کالبدی.
	موقعیت مکان و دسترسی	۱. موقعیت قرارگیری در زمینه و بستر؛ ۲. چگونگی ارتباط مکان با محیط؛ ۳. پیرامون؛ ۴. تمایز کالبدی و ۵. مکان‌های شاخص و خاطره‌ساز و وجود ابنیه تاریخی
	تنوع فضایی	۱. روابط و چیدمان فضایی؛ ۲. انعطاف‌پذیری؛ ۳. سازگاری و تنوع کاربری‌ها و عملکردها؛ ۴. کیفیت‌های بصری؛ ۵. حضورپذیری و ۶. دید و منظر.
	ایمنی	۱. روشنایی شبانه؛ ۲. حفاظت تجهیزات و امکانات فیزیکی در برابر مخاطرات اقلیمی و محیطی؛ ۳. تأمین دسترسی ایمن
	مقیاس انسانی	۱. تناسبات افقی و عمودی؛ ۲. اندازه و فاصله و ۳. درجه محصوریت فضا
	زیبایی بصری	۱. کیفیت عناصر مصنوع از لحاظ بافت، رنگ، فرم، مصالح، تنوع بصری و جز آن؛ ۲. خوانایی؛ ۳. جهت‌یابی و ۴. نمادها و نشانه‌ها
	نفوذپذیری	۱. نفوذپذیری بصری و حرکتی؛ ۲. ارتباط درون و بیرون در مکان؛ ۳. تعریف محدوده و قلمرو و ۴. سلسله‌مراتب دسترسی.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۴ . بهار ۱۴۰۳
Urban managment
No.74 Spring 2024

محدوده مورد مطالعه

موقعیت جغرافیایی: بوشهر در موقعیت جغرافیایی ۲۸ درجه و ۵۹ دقیقه و ۳ ثانیه و عرض جغرافیایی ۵۰ درجه و ۵۱ دقیقه و ۱۵ ثانیه طول شرقی نسبت به نصف‌النهار گرینویچ قرار دارد. طول این شبه‌جزیره حدود ۱۵ کیلومتر و عرض آن بین ۲ الی ۴ کیلومتر است. دریا و ساحل، پایه‌های اصلی هویت‌دهنده شهر بوشهر به شمار می‌آیند: لذا هرگونه تحلیل فضایی بوشهر بدون توجه به محور هویتی آن ناقص می‌نماید؛ به عبارتی کارکردهای شهر بوشهر مرتبط با دریا تعریف می‌شود. بنابراین برای تحلیل کارکردهای جدید «که محور آینده توسعه شهر خواهد بود» بررسی ساحل گریزناپذیر است.

جغرافیای تاریخی: بوشهر قدمتی حدود ۵ هزار سال دارد و از مرکز مهم در حکومت‌های عیلامی، ساسانی و افشاریان بوده است. در دوره خلیفه دوم (عمر) ریشهر (بوشهر قدیم) توسط مسلمانان در جنگی به نام وقعه ریشهر فتح گردید. بندر بوشهر با توجه به سواحل مناسب، جزایر همجوار، ناحیه قدیم شهر و آثار تاریخی، فرهنگی و مذهبی که دارد می‌تواند نقش مؤثری در جذب گردشگران داخلی و خارجی ایفا نماید. توان بالای استفاده ساحل برای جذب گردشگر، از فرصت‌هایی است که در چند سال اخیر در کانون توجه مدیران شهری قرار گرفته است. جاده ساحلی، نیز که جهت دسترسی در محدوده شهر در امتداد ساحل کشیده شده است. با توجه به انواع عملکردهای ساحل بوشهر که در نقشه شهر معرفی شد، در این تحقیق با توجه به ارزش‌های گفته شده راجع به ساحل شهری در ساختن یک آوردگاه عمومی و فضای جمعی و دمیدن زندگی به شهر، آن بخشی از ساحل مورد بررسی قرار گرفته که در مجاورت شهر و در کناره کاربری‌های شهری است.

محدوده مطالعه به عنوان بخشی از ساحل غربی بوشهر به طولی در حدود ۱,۵ کیلومتر از شمال به خیابان انقلاب و از جنوب به شهرداری شهر بوشهر و دریا در سمت غرب و بافت شهری در سمت شرق محدود شده است. این محدوده به دلیل بهره‌مندی از پتانسیل‌های زیر، قابلیت بیشتری برای در برگرفتن و تعریف مرکز شهری موردنیاز را دارد: ۱. مجاورت با بافت قدیم و تعامل انسانی حاصل از آن با فضای شهری موردنیاز؛ ۲. مجاورت با قلب تجاری شهر و تعامل انسانی و اقتصادی حاصل از آن با فضای شهری موردنیاز و ۳. حضور کاربری‌های اقامتی، تفریحی در مجاورت با حوزه مزبور.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

نقشه ۱: موقعیت کشوری کلانشهر تهران با مقیاس خطی و نقشه ۲: نقشه عوامل طبیعی ایران؛ مأخذ: source: raziclimate.ir

جغرافیا و ساختار کالبدی- فضایی شهر بوشهر؛ ساختار کالبدی-فضایی شهر بوشهر به دلیل ویژگی‌های استراتژیک آن (پایگاه هوایی، نیروی دریایی، سپاه و نیروگاه اتمی) از سه کلان حوزه متمایز و جدا از هم تشکیل شده است که این عدم یکپارچگی در شهر، سبب عدم ایجاد تصویر ذهنی واحدی برای شهر در مقیاس کل شهر گردیده است؛ که ویژگی‌های هر حوزه به اختصار بیان گردیده است. کلان حوزه ۱ عبارت است از: ۱. عرصه ورودی شهر؛ ۲. عمده کاربری‌های غالب: کاربری‌های غیرمسکونی، کاربری‌های خدماتی مانند انبار و تعمیرگاه و... و عرصه‌های بایر و ۳. دارای کمترین مساحت در بین ۳ کلان حوزه مورد بررسی. کلان حوزه ۲ عبارت است از: ۱. بافت جدید شهر؛ و ۲. دارای مساحت میانه در بین ۳ کلان حوزه مورد بررسی. کلان حوزه ۳ عبارت است از: ۱. حضور بافت قدیم شهر؛ ۲. حضور قلب تجاری شهر؛ ۳. عمده کاربری‌های غالب: مسکونی، اداری، تفریحی- توریستی، اقامتی و ۴. دارای بیشترین مساحت در بین ۳ کلان حوزه و ۵. تراکم جمعیتی- ساختمانی بالا.

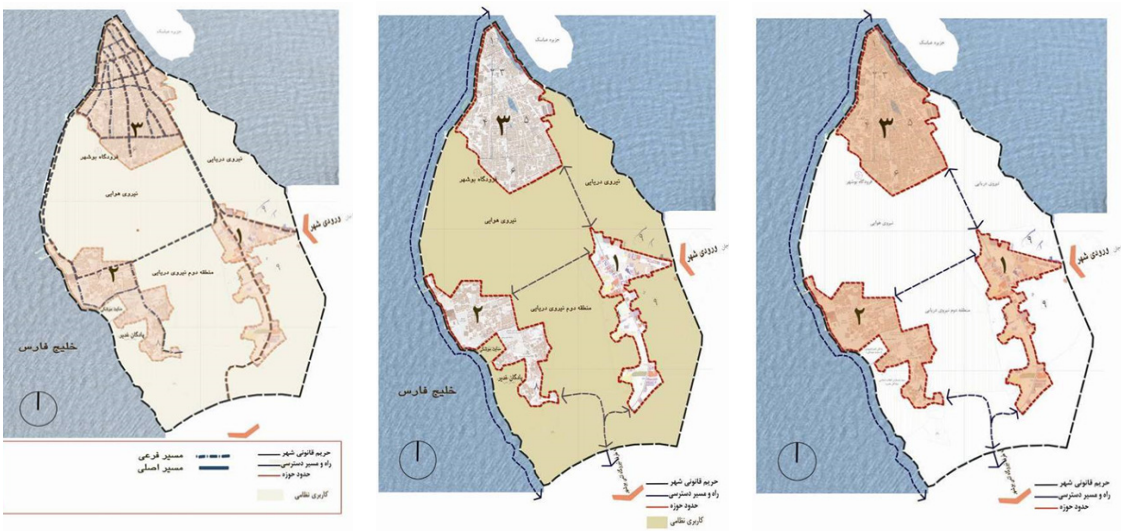

نقشه ۳: عدم یکپارچگی در شهر به دلیل وجود کاربری‌های نظامی در شهر و نقشه ۴: شهر بوشهر به دلیل ویژگی‌های استراتژیک (پایگاه هوایی، نیروی دریایی، سپه و ...) و نقشه ۵: دسترسی‌های کلان بوشهر، همان‌گونه که در دیاگرام مشخص است دریا در شکل‌دهی به دسترسی‌ها تأثیر به سزایی داشته است. مأخذ: ترسیم نگارندگان.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۴ . بهار ۱۴۰۳
Urban managment
No.74 Spring 2024

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

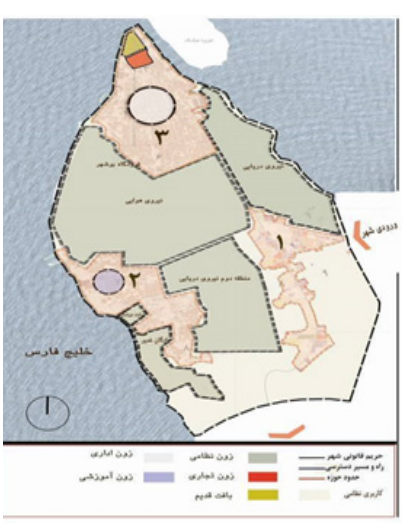
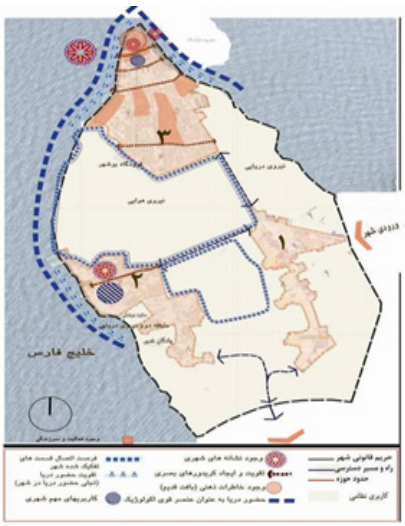

نقشه ۶: نقاط قوت و فرصت‌های شهر بوشهر در تعامل با دریا و نقشه ۷: کاربری‌های عمده و غالب به‌جز مسکونی در سطح شهر بوشهر؛ مأخذ: ترسیم نگارندگان.

نقاط قوت و فرصت‌های حوزه کلان بوشهر عبارتند از: ۱. حضور دریا به عنوان عنصر قوی اکولوژیک؛ ۲. تعداد زیاد عناصر با ارزش در بافت تاریخی شهر؛ ۳. وجود خاطرات ذهنی و تعلق‌خاطر قوی مردم از هویت تاریخی؛ ۴. وجود فعالیت و سرزندگی در قسمت‌های جاده ساحلی (در ساعات محدودی از روز)؛ ۵. وجود سرزندگی فضایی و جنب‌وجوش در محدوده مجاور بافت قدیم شهر (خیابان لیان – انقلاب) به عنوان مرکز تجاری شهر؛ ۶. فرصت احیاء و تقویت ساحل دریا به عنوان ارزشمندترین کیفیت اکولوژیک – توریستی – تفریحی؛ ۷. وجود کیفیت‌های مطلوب اکولوژیکی در اطراف شهر؛ ۸. فرصت ساماندهی ساحل دریا به عنوان یکی از قطب‌های مهم تفریحی.

نقاط ضعف و تهدیدهای حوزه کلان بوشهر عبارتند از: ۱. تقسیم شدن شهر به ۲ قسمت و قطع ارتباط قسمت پایینی با مرکز اصلی شهر؛ ۲. نامناسب بودن ساحل دریا به عنوان تنها مرکز تفریحی شهر؛ ۳. کمبود فضای سبز (در حقیقت نبود حضور کیفیات اکولوژیک علیرغم پتانسیل‌های بالقوه به جهت خصوصیات اقلیمی خاص بوشهر)؛ ۴. تخریب تدریجی ساختار بافت قدیم علیرغم باارزش بودن بافت و ابنیه؛ ۵. کمرنگ بودن نقش آب و نادیده گرفته شدن حضور آب (دریا)؛ ۶. عدم خوانایی دریا به‌عنوان یکی از نشانه‌های مهم و قوی شهری و ۷. از بین رفتن بافت‌های تاریخی و کمرنگ شدن ارتباط و انسجام بناهای ارزشمند با ساخت‌وسازهای جدید.

نقشه ۸: تحلیل نوار ساحلی بوشهر و نقشه ۹: نقاط ضعف و تهدیدهای موجود برای شهر بوشهر در تعامل با دریا و نقشه ۱۰: ساحل دریا به عنوان یکی از قطب‌های مهم تفریحی قابلیت تبدیل شده به مرکز شهری جدید را دارد؛ مأخذ: ترسیم نگارندگان.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۴ . بهار ۱۴۰۳
Urban managment
No.74 Spring 2024

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

از طرف دیگر، با توجه به جذابیت‌های بصری-کارکردی پهنه وسیع آب (دریا) در لبه غربی شهر، پتانسیل تعریف حوزه‌ای در مجاورت آن که بتوان از نقش پیونددهنده بین سه حوزه جهت تعریف ایجاد تصویر ذهنی مطلوب از شهر، در قالب یک مرکز شهری استفاده نمود، وجود دارد. با توجه به کیفیات ۳ کلان حوزه مورد بررسی، پتانسیل آن وجود دارد تا مرکز شهری موردنیاز را در مجاورت با کلان حوزه ۳ به دلیل بهره‌مندی از پتانسیل‌های زیر: ۱. مجاورت با بافت قدیم و تعامل انسانی حاصل از آن با فضای شهری موردنیاز؛ ۲. مجاورت با قلب تجاری شهر و تعامل انسانی و اقتصادی حاصل از آن با فضای شهری موردنیاز؛ ۳. حضور کاربری‌های اقامتی، تفریحی در مجاورت با حوزه مزبور و ۴. وجود دسترسی‌های متعدد از بافت شهری مجاور تعریف گردد. چرا که ارائه تعریفی قوی از ساحل بوشهر در کنار این پتانسیل‌ها می‌تواند تصویر روشنی از ساحل در ذهن بیننده به جای بگذارد. با توجه به تنوع فعالیت‌هایی آبی که در یک شهر بندری و در ساحل آن اتفاق میافتد، ساحل بوشهر را می‌توان به صورت زیر دسته‌بندی کرد: ۱. ساحل شهری که در مجاورت بافت شهری واقع است و حوزه فعالیت‌های تفریحی شهر بوشهر می‌باشد. ۲. اسکله‌های صیادی که جهت فعالیت‌های صیادی و محل پهلوگیری کشتی و قایق‌های صیادی است. ۳. ساحل‌های استراتژیک، مورد استفاده اهداف نظامی و استراتژیک. ۴. ساحل‌های تفریحی خارج از شهر (بندرگاه، آب‌شیرین‌کن و...) که به عنوان مناطق تفریحی خارج شهری مورد استفاده ساکنین شهر قرار می‌گیرد. ۵. ساحل کشتیرانی، خور بوشهر که مورد استفاده ترانزیت کالا است و حوزه فعالیت اداره بنادر و کشتیرانی است. ۶. سواحل رها شده خارج از شهر، اراضی خالی از سکنه و بی‌استفاده که دارای چین‌های شدید و پوشش گیاهی اندکی می‌باشند.

بیان یافته‌های تحقیق

در این تحقیق به منظور ارزیابی نوع رابطه عوامل محیطی و کالبدی با حس تعلق به مکان در ساحل شهری بوشهر و اولویت‌بندی این شاخص‌ها از نظرات مردم و کارشناسان استفاده شده است که اهم آن‌ها به شرح زیر است.

الف- اولویت‌بندی تأثیر انگاره‌های منظر شهری مؤثر بر حس تعلق به مکان؛ برای اهمیت و اولویت شاخص‌های تحقیق از نتایج حاصل از پرسشنامه در بین دو گروه (شهروندان و کارشناسان) استفاده شده است. همان‌طور که در جدول زیر مشاهده می‌شود با مقدار کای اسکوئر ۴۲۴/۱۴۳ تفاوت معنی‌داری (۰sig/۰۰۰) در اولویت‌های انگاره‌های منظر شهری مؤثر بر حس تعلق به مکان وجود دارد. همچنین ستون میانگین رنک جدول نشان می‌دهد که شاخص عوامل محیطی با میانگین رنک ۶/۹۸ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن شاخص ایمنی با میانگین رنک ۴/۶۸ در اولویت دوم و سپس شاخص‌های موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، نفوذپذیری، زیبایی بصری و مقیاس انسانی به ترتیب با میانگین رنک ۴/۳۱، ۴/۲۲، ۳/۴۶، ۳/۰۵ و ۱/۳۵ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

جدول ٦: نتیجه آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی انگاره‌های منظر شهری مؤثر بر حس تعلق به مکان؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

شاخص	میانگین	رتبه	تعداد	کای اسکوئر	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
عوامل محیطی	۶/۹۸	۱	۱۰۸	۴۲۴/۱۴۳	۶	۰/۰۰۰
موقعیت مکان و دسترسی	۴/۳۱	۳				
تنوع فضایی	۴/۲۲	۴				
ایمنی	۴/۶۸	۲				
زیبایی بصری	۳/۰۵	۶				
نفوذپذیری	۳/۴۶	۵				
مقیاس انسانی	۱/۳۵	۷				

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

ب- اولویت‌بندی گویه‌های شاخص عوامل محیطی؛ مشاهده می‌شود با مقدار کای اسکوئر ۶۷۱/۵۷۵ تفاوت معنی‌داری (**sig**۰/۰۰۰) در اولویت‌های گویه‌های شاخص عوامل محیطی وجود دارد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که گویه غنای حسی از طریق استفاده از حواس (بویایی، شنوایی، چشایی و...) با میانگین رنک ۵/۲۳ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های حفظ شخصیت صخره‌ای و شنی ساحل، فراهم بودن امکان دسترسی به آب، وجود شرایط آسایش اقلیمی، استفاده از مصالح بومی و بهره‌گیری از پوشش گیاهی مناسب به ترتیب با نمره میانگین ۵/۱۱، ۴/۹۴، ۵/۵۶، ۳/۴۳ و ۳/۱۸ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

پ- اولویت‌بندی گویه‌های شاخص موقعیت مکان؛ همان‌طور که در جدول شماره ۷ مشاهده می‌شود با مقدار کای اسکوئر ۴۸۹/۳۹۳ تفاوت معنی‌داری(**sig**۰/۰۰۰) در اولویت‌های گویه‌های شاخص موقعیت مکان وجود دارد. همچنین ستون میانگین رنک جدول نشان می‌دهد که گویه پیوند میان بافت تاریخی مجاور و بناهای باارزش مجاور با لبه آب با میانگین رنک ۷/۱۹ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های اتصال ساحل به استخوان‌بندی شهری، سبک معماری اصیل و با هویت، طراحی منعطف و خلاقانه لبه و بدنه ساحل، دسترسی به خدمات شهری و وجود پارکینگ مناسب به ترتیب با نمره میانگین ۷/۱۵، ۷/۰۳، ۶/۴۱، ۴/۹۸ و ۴/۱۲ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۷: نتیجه آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی گویه‌های شاخص موقعیت مؤثر بر حس تعلق به مکان؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

گویه	میانگین	رتبه	تعداد	کای اسکوئر	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
اتصال ساحل به استخوان‌بندی شهری	۷/۱۵	۲	۱۰۸	۴۸۹/۳۹۳	۵	۰/۰۰۰
دسترسی به خدمات شهری	۴/۹۸	۵				
طراحی منعطف و خلاقانه لبه و بدنه ساحل	۶/۴۱	۴				
وجود پارکینگ مناسب	۴/۱۲	۶				
پیوند میان بافت تاریخی مجاور و بناهای باارزش	۷/۱۹	۱				
سبک معماری اصیل و با هویت	۷/۰۳	۳				

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۴ . بهار ۱۴۰۳
Urban managment
No.74 Spring 2024

ت- اولویت‌بندی گویه‌های شاخص تنوع فضایی؛ نتایج تحقیق با مقدار کای اسکوئر ۱۳۷۰/۰۹/۰۱ تفاوت معنی‌داری (**sig**۰/۰۰۰) در اولویت‌های گویه‌های شاخص تنوع فضایی را نشان می‌دهد. همچنین ستون میانگین رنک جدول نشان می‌دهد که گویه قابلیت تجمع پذیری (وجود فضاهایی در ساحل برای برگزاری رویدادها و تجمع‌های حماسی، اعتراضی پیروزی و...) با میانگین رنک ۶/۳۹ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های قابل رؤیت بودن و قرائت پذیری فعالیت‌ها و فضاها، حفظ کریدورهای بصری دید به لبه آب و نشانه‌های بصری، امکان حضور در عرصه‌های عمومی در ساعات مختلف شبانه‌روز، فضای ساحلی برای بروز رفتارهای جمعی (قرار گذاشتن، دورهم جمع شدن)، وجود بسترهای لازم جهت استفاده گروه‌های مختلف سنی وجود بستر مناسب جهت فعالیت‌های مرتبط با آب مانند ماهیگیری، قایقرانی و شنا و ساحل مانند دوچرخه‌سواری، فعالیت‌های ورزشی و... وجود فضاهای برای ایستادن، نشستن، تماشا و... وجود مبلمان مناسب شهری جهت استفاده فعالیت‌های مختلف در فضا و تنوع در ارایه خدمات به ترتیب با نمره میانگین ۵/۳۶، ۵/۱۴، ۴/۲۸، ۴/۱۷، ۳/۵۹، ۳/۵۷، ۳/۴۶، ۳/۳۷ و ۳/۲۱ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

ث- اولویت‌بندی گویه‌های شاخص مقیاس انسانی؛ همان‌طور که در جدول زیر مشاهده می‌شود با مقدار کای اسکوئر ۱۱۰/۴۶۹ تفاوت معنی‌داری (**sig**۰/۰۰۰) در اولویت‌های گویه‌های شاخص مقیاس انسانی وجود دارد. همچنین ستون میانگین رنک جدول نشان می‌دهد که گویه ایجاد حس محصوریت و عدم غلبه فضا بر انسان در ساحل با میانگین رنک ۵/۵۷ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های وجود مقیاس انسانی از طریق رعایت تناسبات محیط مصنوع با گستردگی دریا و کاهش وابستگی به اتومبیل و استفاده از مقیاس انسانی و اولویت پیاده در طراحی ساحل به ترتیب با نمره میانگین ۴/۶۹ و ۳/۹۸ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

جدول ۸: نتیجه آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی گویه‌های شاخص مقیاس انسانی مؤثر بر حس تعلق به مکان؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

گویه	میانگین	رتبه	تعداد	کای اسکوئر	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
وجود مقیاس انسانی	۴/۶۹	۲	۱۰۸	۱۱۰/۴۶۹	۲	۰/۰۰۰
کاهش وابستگی به اتومبیل	۳/۹۸	۳				
ایجاد حس محصوریت	۵/۵۷	۱				

ج- اولویت‌بندی گویه‌های شاخص ایمنی؛ با مقدار کای اسکوئر ۸۸۸/۷۸۲ تفاوت معنی‌داری (**sig۰/۰۰۰**) در اولویت‌های گویه‌های شاخص ایمنی وجود دارد. نتایج نشان می‌دهد که گویه امنیت تجهیزات و امکانات فیزیکی در مقابل عوامل طبیعی و اقلیمی با میانگین رنک ۴/۳۵ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های رعایت حریم جزر و مد در محدثات و سازه‌های ساحلی، امکان و پیش‌بینی دسترسی امن به آب توسط اسکله‌ها و موج‌شکن‌ها، روشنایی مناسب برای استفاده شبانه از محدوده ساحل و ایمنی متقابل سواره و پیاده در طراحی شبکه دسترسی به ترتیب با نمره میانگین ۱۴/۴، ۱۲/۴، ۶۹/۴ و ۶۸/۳ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

چ- اولویت‌بندی گویه‌های شاخص زیبایی بصری؛ نتایج نشان می‌دهد که مقدار کای اسکوئر ۷۷۴/۲۳۱ تفاوت معنی‌داری (**sig۰/۰۰۰**) در اولویت‌های گویه‌های شاخص زیبایی بصری وجود دارد. همچنین نشان می‌دهد که گویه تقویت نقاط ویژه و قابل رؤیت در ساحل دریا با میانگین رنک ۸/۹۶ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های ایجاد خوانایی از طریق ایجاد عناصر شهری، استفاده از علایم نشان‌های قابل رؤیت، توجه به ترکیب رنگی عناصر مستقر در کناره ساحل، استفاده از نمادهای بومی، استفاده از مصالح مناسب و بومی، طراحی واضح و دور از اغتشاش و وجود سکانس‌های مختلف بصری به ترتیب با نمره میانگین ۷/۵۵، ۷/۳، ۶/۹۲، ۶/۶۹، ۴/۷۷، ۴/۰۹ و ۱۲/۳ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

ح- اولویت‌بندی گویه‌های شاخص نفوذپذیری؛ با مقدار کای اسکوئر ۶۵۲/۱۵۸ تفاوت معنی‌داری (**sig۰/۰۰۰**)در اولویت‌های گویه‌های شاخص نفوذپذیری وجود دارد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که گویه امکان دسترسی و نفوذ آسان پیاده به کناره ساحل با میانگین رنک ۳/۴۸ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های وجود ارتباط و پیوستگی مسیرهای حرکتی و تعریف حوزه‌های فضایی مختلف به ترتیب با نمره میانگین ۳/۰۵ و ۲/۵۱ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

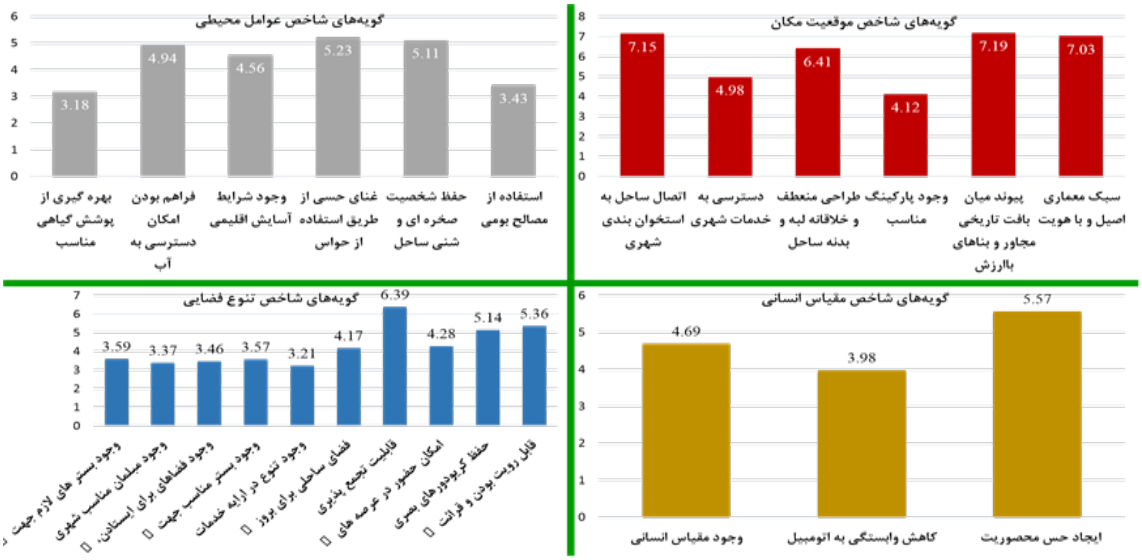

نمودار ۳: نتیجه آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی گویه‌های شاخص موقعیت، عوامل محیطی، مقیاس انسانی و تنوع فضایی مؤثر بر حس تعلق به مکان؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

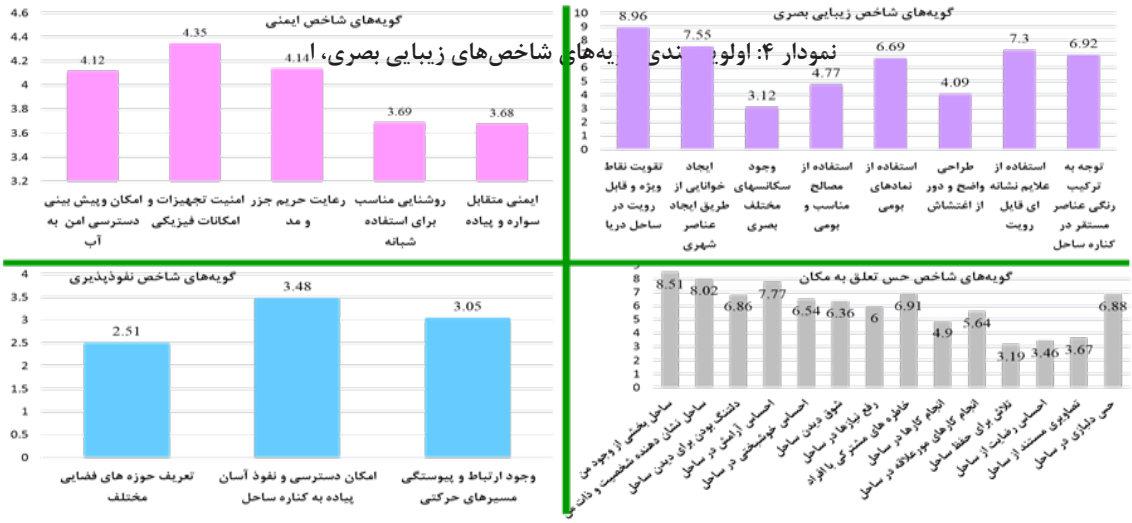

نمودار ۴: اولویت‌بندی گویه‌های شاخص‌های زیبایی بصری، ا

یمنی، حس تعلق و نفوذپذیری در ارتباط با حس تعلق به مکان مأخذ: یافته‌های تحقیق.

اولویت‌بندی گویه‌های شاخص حس تعلق به مکان؛ همان‌طور که در جدول ۹ مشاهده می‌شود با مقدار کای اسکوئر ۶۹۱/۱۴۵ تفاوت معنی‌داری (**sig۰/۰۰۰**) در اولویت‌های گویه‌های شاخص حس تعلق مکانی وجود دارد. همچنین ستون میانگین رنک جدول نشان می‌دهد که گویه ساحل بخشی از وجود من است با میانگین رنک ۸/۵۱ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های ساحل نشان‌دهنده شخصیت و ذات من، احساس آرامش در ساحل، خاطره‌های مشترکی با افراد، حس دلبازی در ساحل، دلتنگ بودن برای دیدن ساحل، احساس خوشبختی در ساحل، شوق دیدن ساحل، رفع نیازها در ساحل، انجام کارهای موردعلاقه در ساحل، انجام کارها در ساحل، تصاویری مستند از ساحل، احساس رضایت از ساحل و تلاش برای حفظ ساحل به ترتیب با نمره میانگین ۸/۰۲، ۷/۷۷، ۶/۹۱، ۶/۸۸، ۶/۸۶، ۶/۵۴، ۶/۳۶، ۶، ۵/۶۴، ۴/۹، ۳/۶۷، ۳/۴۶ و ۱۹/۳ در اولویت‌های بعدی قرار دارند. در این پرسشنامه چهار گویه مربوط به بعدشناختی، شش گویه مربوط به دلبستگی و چهار گویه مربوط به بعد وابستگی در نظر گرفته شده است. حس تعلق به مکان استفاده‌کنندگان ساحل در بعدشناختی (هویتی) و عاطفی (دلبستگی) در سطح بالایی قرار دارد. از نظر آن‌ها شرایط ساحل بازگوکننده هویت و شخصیت آن‌ها می‌باشد. بعدرفتاری (وابستگی) نسبت به بعدشناختی و عاطفی در سطح پایین‌تری قرار دارد.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۴ . بهار ۱۴۰۳
Urban managment
No.74 Spring 2024

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

جدول ۹: نتیجه آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی شاخص‌های احساس تعلق مؤثر بر حس تعلق به مکان؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق

	گویه	میانگین	رتبه	تعداد	کای اسکوئر	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
هویتی	ساحل بخشی از وجود من	۸/۵۱	۱	۱۰۸	۶۹۱/۱۴۵	۱۳	۰/۰۰۰
	ساحل نشان‌دهنده شخصیت و ذات من	۸/۰۲	۲				
	خاطره‌های مشترکی با افراد	۶/۹۱	۴				
	تصاویری مستند از ساحل	۳/۶۷	۱۲				
دلبستگی	دلتنگ بودن برای دیدن ساحل	۶/۸۶	۶				
	احساس آرامش در ساحل	۷/۷۷	۳				
	احساس خوشبختی در ساحل	۶/۵۴	۷				
	شوق دیدن ساحل	۶/۳۶	۸				
	حس دلبازی در ساحل	۶/۸۸	۵				
	احساس رضایت از ساحل	۳/۴۶	۱۳				
وابستگی	رفع نیازها در ساحل	۶	۹				
	انجام کارها در ساحل	۴/۹۰	۱۱				
	انجام کارهای موردعلاقه در ساحل	۵/۶۴	۱۰				
	تلاش برای حفظ ساحل	۳/۱۹	۱۴				

(*) **فرضیه اول پژوهش:** به نظر می‌رسد میان عناصر منظر شهری و حس تعلق به مکان در جامعه آماری مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد و ارتباط میان منظر شهری و حس تعلق به مکان می‌تواند به صورت مدل مفهومی/نظری ارائه گردد.

بر اساس مبانی نظری و ادبیات تحقیق و مصاحبه با متخصصین امر و صاحب‌نظران مؤلفه‌های منظر شهری در راستای حس تعلق به مکان به ۷ مؤلفه شامل: عوامل محیطی، موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، ایمنی، نفوذپذیری، زیبایی بصری و مقیاس انسانی تقسیم گردید. نتایج یافته‌های آزمون سطح معناداری و نتایج حاصل از بررسی ارتباط بین شاخص‌های تحقیق و حس تعلق مکانی از آزمون همبستگی اسپیرمن بیانگر این است که ارتباط میان عوامل محیطی، موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، ایمنی، نفوذپذیری و حس تعلق مکانی رابطه معنادار است و فرضیه تأیید می‌شود. به بیان ساده‌تر هرچه این عوامل تقویت شود حس تعلق به مکان در ساحل شهر بوشهر نیز بیشتر خواهد شد؛ اما ارتباط بین متغیرهای زیبایی بصری و مقیاس انسانی و حس تعلق به مکان در ساحل شهر بوشهر رابطه معنی‌داری به دست نیامده است.

(*) **فرضیه دوم پژوهش:** به نظر می‌رسد اولویت‌بندی تأثیر انگاره‌های منظر شهری مؤثر بر حس تعلق به مکان با توجه به ویژگی‌های بستر نمونه مطالعاتی متفاوت می‌باشد. نتایج در بخش اولویت‌بندی انگاره‌های منظر شهری مؤثر بر حس تعلق به نشان داد که تفاوت معنی‌داری در اولویت‌های آن‌ها وجود دارد به این ترتیب که شاخص عوامل محیطی بیش‌ترین تأثیر و پس از آن شاخص ایمنی در اولویت دوم و سپس شاخص‌های موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، نفوذپذیری، زیبایی بصری و مقیاس انسانی در اولویت‌های بعدی قرار داشته‌اند، لذا این فرضیه تأیید می‌شود.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

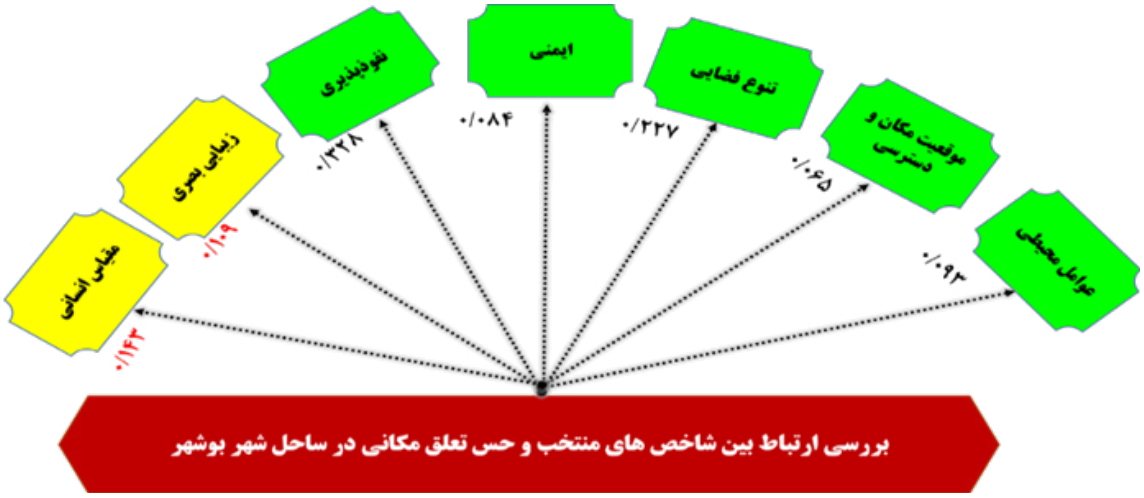

نمودار ۵: بررسی ارتباط بین شاخص‌ها تحقیق و حس تعلق مکانی در ساحل شهر بوشهر؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

پژوهش حاضر ضمن شناسایی مؤلفه‌های منظر شهری مؤثر در ارتقاء حس تعلق به مکان در ساحل بوشهر، رابطه همبستگی این مؤلفه‌ها با حس تعلق را موردسنجش قرار داده است. براساس مبانی نظری و ادبیات تحقیق و مصاحبه با متخصصین امر و صاحب‌نظران مؤلفه‌های منظر شهری در راستای حس تعلق به مکان به ۷ مؤلفه شامل: عوامل محیطی، موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، ایمنی، نفوذپذیری، زیبایی بصری و مقیاس انسانی تقسیم گردید. یافته‌های تحقیق نشان داد که در ساحل بوشهر ارتباط میان عوامل محیطی، موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، ایمنی، نفوذپذیری و حس تعلق مکانی رابطه معنادار است ولی در ارتباط بین متغیرهای زیبایی بصری و مقیاس انسانی و حس تعلق به مکان در ساحل شهر بوشهر (حدفاصل خیابان انقلاب تا میدان شهرداری) رابطه معنی‌داری به دست نیامده است. نتایج به شرح زیر است:

۱. بر اساس یافته‌های تحقیق در ارتباط با گویه‌های شاخص عوامل محیطی، می‌توان بیان کرد که با وجود عوامل خاص اقلیمی شهر بوشهر، به دلیل گرمای شدید و رطوبت بالا در طول روز، زندگی شهر و فعالیت‌های شهری در طول روز به سختی انجام می‌شود، به عبارتی دیگر در طول روز زندگی و حیات شهری به چشم نمی‌خورد.

۲. در ارتباط با گویه‌های شاخص موقعیت مکان، می‌توان بیان نمود که موقعیت مکان و دسترسی که بیشتر در مقیاس شهری مطرح می‌شود و شامل هم‌جواری‌ها، روابط و چیدمان فضا، دسترسی به تسهیلات و امکانات رفاهی و غیره می‌باشد. نقش پیونددهنده شریان‌های عبوری (جاده ساحلی و...) از فضا و سایر اجزاء سازنده مرکز شهر، مجاورت با بافت قدیم و تاریخی بوشهر و تعامل انسانی حاصل از آن و مجاورت با قلب تجاری شهر و تعامل انسانی و اقتصادی حاصل از آن و حضور کاربری‌های اقامتی، تفریحی در مجاورت با حوزه مزبور و وجود ابنیه ارزشمند با کاربری‌های شاخص و عمومی (ساختمان میراث فرهنگی، ایران‌شناسی، مساجد قدیمی بافت، شورای شهر، آب‌انبار قوام) به عنوان نشانه‌های ذهنی شاخص خط ساحلی می‌تواند در معنادار بودن رابطه مؤثر باشد.

۳. در مورد گویه‌های شاخص تنوع فضایی، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که تنوع فضایی شامل گوناگونی کاربری‌ها و فعالیت‌ها است مکانی که تنوع فعالیت و کاربری‌های مختلف داشته باشد، افراد مختلف را در اوقات گوناگون با منظورهای متنوع به خود جلب می‌کند. اختلاط کاربری‌ها (کاربری‌های مسکونی، تجاری، اداری، آموزشی، مذهبی و درمانی) در محدوده، وجود محدود کاربری‌های همساز با ساحل مانند (فعالیت‌های آبی در ابتدای محدوده)، وجود کاربری‌های تجاری رستوران و اغذیه‌فروشی در لبه ساحلی، همجواری با بافت قدیم و مرکز تجاری شهر، وجود عرصه‌های باز در فضای مورد بررسی (محدوده قوام و پارک ساحلی)، وجود و ثبت قرارگاه‌های رفتاری در ساحل مورد مطالعه باعث سرزندگی خط ساحلی، مخصوصاً در شب شده است؛ که در معنادار بودن این ارتباط مؤثر است.

۴. در ارتباط با گویه‌های شاخص ایمنی، می‌توان نتیجه گرفت که محیط مطلوب باید از نظر کالبدی محیطی امن باشد، یکی از عوامل ایجاد ایمنی وجود قابلیت‌های

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۴ . بهار ۱۴۰۳
Urban managment
No.74 Spring 2024

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

حرکتی مناسب و ایمن در قرارگاه‌های رفتاری است. وجود پلکان یا راه‌های امن برای دسترسی به آب در مقاطعی از ساحل و محل‌هایی که دریا و ساحل اختلاف ارتفاع دارند و استفاده از سازه‌های حفاظت از ساحل در برابر عوامل طبیعی و محیطی (مانند دیوارهای دریایی و...) باعث ایجاد رابطه معنادار با حس تعلق به مکان می‌باشد. همچنین تداخل سواره و پیاده در مقاطعی از ساحل، نبود باند کندگذر و... باعث کم شدن اولویت ایمنی متقابل سواره و پیاده شده است.

۵. در مورد گویه‌های شاخص نفوذپذیری، می‌توان نتیجه گرفت، راهکارهای نفوذپذیری، به دو دسته راهکار نفوذپذیری بصری و کالبدی (فیزیکی) تقسیم می‌شوند که ارتباط تنگاتنگی باهم دارند نفوذپذیری بافت شهری به معنای امکانی است که بافت شهری به عابران پیاده و سواره برای انتخاب مسیر می‌دهد. نفوذپذیری بصری به معنی امکاناتی است که بافت شهری برای رؤیت یک مکان از مکانی دیگر فراهم می‌آورد یعنی میزان رؤیت‌پذیری. امکان دسترسی و نفوذ پیاده به کناره ساحل با وجود تداخل حرکت سواره و پیاده و ارتباط و پیوستگی مسیرهای حرکتی در طول ساحل مورد مطالعه می‌تواند در معنادار بودن نفوذپذیری با حس تعلق مکان مؤثر باشد.

۶. در ارتباط با گویه‌های شاخص مقیاس انسانی، می‌توان بیان نمود، نبود محصوریت و پیوستگی جداره ساختمان‌های مشرف به ساحل، عدم همخوانی ارتفاع جداره‌ها و بدنه‌های بافت مجاور ساحل، تخریب و ویرانی جداره ساحلی بافت تاریخی، تداخل سواره و پیاده، در عدم معناداری ارتباط مؤثر می‌باشد.

۷. در ارتباط با گویه‌های شاخص زیبایی بصری، می‌توان نتیجه گرفت، خوانایی احساس سهل بودن قرائت محیط و جهت‌یابی در مسیر است که در هرلحظه برای فرد امکان شناسایی موقعیت خود را در بافت شهری فراهم گرداند. امری حسی، ذهنی و معطوف به استفاده‌کننده است. عوامل مؤثر در خوانایی، نظم، وضوح، سادگی و پیوستگی می‌باشد.

۸. در ارتباط با گویه‌های شاخص حس تعلق مکانی، با توجه به مبانی نظری حس مکان به عنوان یک ساختار چندبعدی که بیانگر اعتقادات، احساسات و تعهدات رفتاری در یک محیط خاص که به ترتیب بعدشناختی، بعدعاطفی و بعدرفتاری می‌باشد در نظر گرفته شده است؛ لذا با مراجعه به حس تعلق به مکان استفاده‌کنندگان ساحل در بعدشناختی (هویتی) و عاطفی (دلبستگی) در سطح بالایی قرار دارد. از نظر آن‌ها شرایط ساحل بازگوکننده هویت و احساس آن‌ها می‌باشد که وجود دریا به عنوان عنصر هویت‌ساز در ساختار فضایی شهر بی‌شک مهم‌ترین عامل می‌باشد. بعدرفتاری (وابستگی) نسبت به بعدشناختی و عاطفی در سطح پایین‌تر قرار دارد و نشان می‌دهد ساحل در برآورده کردن نیازهای آن‌ها موفق عمل نکرده، عدم تجهیز خط ساحلی برای شکل‌گیری فعالیت‌های تفریحی و مرتبط با آب، عدم وجود بسترهای مناسب جهت استقرار خانواده، تداخل حرکت سواره و پیاده، تهدیدات ناشی از فرسودگی و تخریب بافت تاریخی بوشهر در این امر مؤثر می‌باشند.

جدول ۱۰: راهکارهای پیشنهادی عوامل محیطی؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
عوامل محیطی	حفظ کاراکتر شنی و صخره‌ای ساحل در مجاورت آب؛ جلوگیری از جریان یافتن فاضلاب در کناره یا ساحل؛ پرهیز از بکار بردن مصالح جذب‌کننده و نگهدارنده حرارت و رطوبت؛ تعدیل رطوبت و دما با استفاده از پوشش گیاهی و گونه‌های بومی و جریان یافتن نسیم در کناره‌ها؛ مکانیابی و طراحی فضای سبز متناسب با قابلیت‌های طبیعی منطقه (کاشت گیاهان سازگار با ساختار اکولوژیک و منظر طبیعی آن)؛ در نظر گرفتن محدودیت‌های زیست‌محیطی به‌ویژه خاک و آب

جدول ۱۱: راهکارهای پیشنهادی موقعیت مکانی و دسترسی؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
موقعیت مکان و دسترسی	طراحی منعطف و خلاقانه لبه و بدنه ساحل و ترکیب با بستر طبیعی ساحل؛ امتداد و نفوذ ساحل در شهر با استفاده از کریدورهای سبز و اتصال به شبکه فضایی سبز داخل شهر؛ اتصال ساحل در مناطق گذر از استخوان‌بندی شهر با ایجاد دسترسی مناسب؛ ارتباط ساحل با بافت‌های همجوار

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

جدول ۱۲: راهکارهای پیشنهادی تنوع فضایی؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
تنوع فضایی	وجود محل‌هایی برای گردهمایی‌های خانوادگی و دوستانه؛ ایجاد بسترهای چند عملکردی و قابل تجهیز توسط استفاده‌کنندگان؛ وجود روشنایی و فعالیت‌های کافی برای قابل‌استفاده کردن فضا در شب؛ وجود بسترهای فضایی مناسب برای فعالیت‌های مرتبط با آب چون ماهیگیری، قایقرانی و شنا؛ وجود کاربری‌های چون رستوران، تریا و ...ترجیحاً با سرویس در فضای باز به صورت پراکنده؛ قرار دادن بازارچه سنتی و مراکز خرید، کتابخانه‌ها و مراکز فرهنگی، موزه‌ها و بناهای یادمانی در درون پارک‌ها و فضاهای سبز حاشیه؛ حذف کاربری‌های ناسازگار و مزاحم از نوار ساحلی (کارگاه‌ها و پادگان‌ها...)

جدول ۱۳: راهکارهای پیشنهادی ایمنی؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
ایمنی	تعیین حریم جزر و مد و در نظر گرفتن حریم ساخت‌وساز؛ ایجاد خلیج‌های امن برای فعالیت‌های آبی افراد؛ ایجاد پلکان یا راه‌های امن برای دسترسی به آب در محل‌هایی که دریا و ساحل اختلاف سطح دارند

جدول ۱۴: راهکارهای پیشنهادی مقیاس انسانی؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
مقیاس انسانی	ایجاد تناسب میان گستردگی ساحل با ابعاد دانه‌های مستقر در آن؛ پرهیز از عرصه‌های بزرگ و نامتناسب با توان فیزیکی انسان؛ انسانی کردن فضاها از طریق رعایت مقیاس‌ها و تناسبات؛ توجه به زاویه دید ناظرین

جدول ۱۵: راهکارهای پیشنهادی زیبایی بصری؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
زیبایی بصری	استفاده از رنگ برای هدایت حرکت بصری با استفاده از گونه‌های مختلف گیاهی و مصالح؛ ترکیب میان ساحل و نمای ساختمان‌ها بافت شهری با استفاده از عناصر واسطه در طراحی شامل استفاده از رواق‌ها و پیروی از امتداد خطوط نمای ساختمان‌ها؛ بازگشایی محورهای دید از درون بافت شهر به دریا به منظور جاذبه‌های بصری و خوانایی بافت؛ تقویت نقاط ویژه و قابل رؤیت در دریا در شب و روز

جدول ۱۶: راهکارهای پیشنهادی نفوذپذیری؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

متغیر	راهکارهای پیشنهادی
نفوذپذیری	حاکمیت پیاده با دور کردن سواره در حال حرکت یا توقف از کناره؛ استفاده از بدنه‌های شفاف، نیمه شفاف و سبک در کنار ساحل؛ طراحی واضح و دور از اغتشاش؛ افزایش خوانایی بدنه ساحل از طریق ایجاد عناصر شهری برجسته

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۴ . بهار ۱۴۰۳
Urban managment
No.74 Spring 2024

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

منابع

۱. اردلان، نادر و بختیار، لاله (۱۳۹۲). «حس وحدت: نقش سنت در معماری ایرانی». ترجمه‌ی ونداد جلیلی (چاپ چهارم). تهران: علم معمار رویال.

۲. امید، نبی و دیگران (۱۴۰۰) جذابیت سنجی راهبردهای توسعه گردشگری جزایر مرزی در خط ساحلی، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای (قشم)، سال دوازدهم، شماره ۱.

۳. پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۵) «سیمای شهر؛ آنچه کوین لینچ از آن می‌فهمید»، فصلنامه آبادی، سال شانزدهم، شماره ۵۳: ۲۰-۲۶

۴. پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۶) مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری، چاپ دوم، تهران، انتشارات شهیدی.

۵. پرتوی، پروین (۱۳۹۱). «پدیدارشناسی مکان». تهران: فرهنگستان هنر.

۶. پورمند، حسنعلی؛ محمودی نژاد، هادی و رنج آزمای آذری، محمد (۱۳۸۹). «مفهوم مکان و تصویر ذهنی. مراتب آن در شهرسازی از دیدگاه کریستسن نوربری شولتز در رویکرد پدیدارشناسی». مدیریت شهری، ش ۲۶: ۹۲-۷۹.

۷. پیریایی، مهرانگیز؛ نجفی نژاد، حمیدرضا؛ غفاری خلف محمدی، سید محمد؛ خدادادی فر، سارا (۱۳۹۷)، «ارزیابی تأثیرپذیری حس تعلق شهروندی از حس مکان با تأکید بر مؤلفه‌ی معنای آن؛ مورد مطالعاتی: شوشتر نو در استان خوزستان»، مجله مدیریت شهری، ش ۵۰، ص ۱۶۳.

۸. توان، یی فو، (۱۳۸۴) تقابل اصالت و حس مکان، مجله خیال، شماره ۱۶.

۹. حبیبی، رعنا سادات (۱۳۸۷). تصویرهای ذهنی و مفهوم مکان، نشریه هنرهای زیبا، ۳۵، ۳۹ - ۵۰.

۱۰. حبیبی، سید محسن (۱۳۸۷)، تصویرهای ذهنی و مفهوم مکان، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۳۵.

۱۱. دانشپور، عبدالهادی و منصور سپهری مقدم و مریم چرخچیان (۱۳۸۸) تبدیل مدل دلبستگی به مکان، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۳۸.

۱۲. دانشپور، عبدالهادی؛ رضازاده، راضیه؛ سجودی، فرزان و محمدی مریم (۱۳۹۱) بررسی کارکرد و معنای فرم شهر مدرن از منظر نشانه‌شناسی لایه‌ای، نامه معماری و شهرسازی، شماره ۷۱

۱۳. رنجبران، محیا و دیگران (۱۳۹۹) بررسی مؤلفه‌های شاخص منظر بومگرا در هویت‌بخشی به محیط، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای (قشم)، سال دهم، شماره ۴.

۱۴. زین افزا، سمیه و ستوده (۱۳۹۷) نگاهی بر اصول طراحی پارک‌های ساحلی در اقلیم گرم خشک، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای (قشم)، سال هشتم، شماره ۴.

۱۵. سرمست، بهرام و متوسلی، محمدمهدی (۱۳۸۹) بررسی و تحلیل نقش مقیاس شهر در میزان حس تعلق به مکان، مدیریت شهری، ش ۲۶: ۱۴۶-۱۳۳.

۱۶. سیدبرنجی، سیدکهربا و دیگران (۱۳۹۹) بررسی نقش بناهای تاریخی در بازآفرینی پایدار و ارتقا هویت شهری، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای (قشم)، سال دهم، شماره ۴.

۱۷. شولتز، کریستیان (۱۳۸۹)، «روح مکان: به‌سوی پدیدارشناسی معماری»، ترجمه: محمدرضا شیرازی، چاپ دوم، تهران: رخ داد نو.

۱۸. عظیمی، ناصر (۱۳۸۴) کاربرد مطلوب اراضی ساحلی در طرح مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی، ویژه‌نامه مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور، مجله علمی، تخصصی تحقیقاتی بندر و دریا-شماره ۱۳۶-۱۳۷-تیر و مرداد ۸۴.

۱۹. علی محمدی، غلامرضا؛ عبدالهی، رکسانا (۱۳۹۷)، «تبیین مبانی نمود فرهنگ در معماری بومی ایرانی و ارتباط آن با ایجاد حس تعلق به مکان»، مجله مدیریت شهری، ش ۵۰، ص ۳۳.

۲۰. فروزنده، جوان، مطلبی، قاسم، (۱۳۹۰) مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل‌دهنده آن، هویت شهر: ۲۷-۳۷.

۲۱. فلاحت محمدصادق (۱۳۸۵) مفهوم حس مکان و عوامل شکل‌دهنده آن، مجله هنرهای زیبا، شماره ۲۶، تهران

۲۲. کاشی، ح؛ و بنیادی، ن. (۱۳۹۲). تبیین مدل هویت مکان، حس مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن، هنرهای زیبا، دوره ۱۸، شماره‌ی ۳، از ۴۳ تا ۵۲.

۲۳. کرمونا، متیو، هیت، تیم، اک، تنروف تیسدل، استیون (۱۳۸۸)، «مکان‌های عمومی، فضاهای شهری: ابعاد گوناگون طراحی شهری»، ترجمه قرائی، شکوهی، اهری و صالحی، تهران، انتشارات دانشگاه هنر.

۲۴. کلالی، پریسا، مدیری، آتوسا (۱۳۹۱) تبیین نقش مؤلفه معنا در فرایند شکل‌گیری حس مکان، نشریه هنرهای زیبا، دوره ۱۷، شماره ۲.

۲۵. گودرزی، مجید و دیگران (۱۳۹۴) بررسی تأثیر معیارهای هویت مکانی در برنامه‌ریزی مبلمان شهری، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای (قشم)، سال پنجم، شماره ۴.

۲۶. مدیری، آتوسا (۱۳۸۷) «مکان»، هویت شهر، ش ۲: ۷۹-۶۹.

۲۷. نگین تاجی، ص. (۱۳۸۹). مکان و حس مکان؛ بررسی نقش عوامل کالبدی در تشکیل مفهوم مکان، منظر، شماره ۱۳، از ۲۴ تا ۲۹.

۲۸. یگانه محلاتی سیامک (۱۳۸۹). بررسی و ارائه راهبردهای توسعه پایدار در شهرهای ساحلی و آثار توریسم بر محیط‌زیست شهری و توسعه پایدار آن، در دسترس در www.aftab.ir

29. Brown, S. Nicholls, R. J. Woodroffe, C. D. Hanson, S. Hinkel, J. Kebede, A. S. Neumann, B. & Vafeidis, A. T. (2013), Sea-level rise impacts and responses: a global perspective. In C. W. Finkl (Eds.), Coastal Hazards, 117-149

30. Carmona, M. Tiesdell, S (2007), "Urban design reader", Architectural Press, Oxford.

31. Carmona, Mathew (2006), "Public Places,Urban Spaces", Architectural press, Elsevier, Oxford.

32. Cross, J (2005), "What is Sense of Place", Research On Place & Space Website, 20Feb.

33. Cross, J. E (2001), "What is Sense of Plaece", Research on Place & Space Website, 20 Feb. 2003, p.12.

34. Hinrichsen, D (2003). Trends and Future Challenges for U.S. National Ocean and Coastal Policy, NOAA

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]

coastal service center, Washington D.C, US

35. Hummon, D (1992), “Community Attachment: Local Sentiment & Sense of Place”, Plenum, New York.
36. Lynch,K. (1984) “CITY SENSE CITY DESIGN”,edited by: Banerjee,T. and Southworth,M,Cambridge, Massachusettes,London,England
37. Rapoport, Amos (1990). “The meaning of the built environment: a nonverbal communication approach”. Tucson: The University of Arizona Press.
38. Roberts,S. (2000), “The restorative benefits of nature: Toward an integrated framework”, Journal of Environmetal Psychology,15,pp:169-182.
39. Salvesen, David (2002),”The Making of Place”; Research on Place & Space Website, 20 Feb. 2003, 12 Mar. 2003, http://www.matr.net/print-4108.html.
40. Seamon, David (1982),” The Phenomenological Contribution to Environmental Psycology”, Journal of environmental psycology, no. 2, pp. 119-140.
41. Shamai, S. (1991). Sense of place: An empirical measurement. Geoforum, 22(3), 347-358.
42. Shamai, S. & Ilatov, Z. (2005). Measuring sense of place: Methodological aspects. Tijdschrift voor economische en sociale geografie, 96(5), 467-476.
43. Shamai, Shmuel (1991). “Sense of Place: an Empirical Measurement”. Geoforum, no.3: 347-358.
44. Steele, F (1981), “The Sense of Place”. CBI Publishing Company, Boston.
45. United Nations (2007). World urbanization prospects: 2014 revision population, United Nations publication, New York
46. Vernberg J and Vernberg W.B (2001). The Coastal Zone: Past, Present, and Future, University of south California press, First edition, Columbia, South California
47. Zhao, P (2010). Sustainable urban expansion and transportation in a growing megacity: Consequences of urban sprawl for mobility on the urban fringe of Beijing, Habitat International, 34 (2), 236-243

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-27]